

KEVEÄT KUIDUT, PAINAVAT PAPERIT

Paperitaide Suomessa tekijän näkökulmasta

Laura Sallas

Pro gradu-tutkielma

Taidehistoria

Taiteiden ja kulttuurin

tutkimuksen laitos

Syksy 2013

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Laura Sallas	
Työn nimi – Title Keveät kuidut, painavat paperit –Paperitaide Suomessa tekijän näkökulmasta	
Oppiaine – Subject Taidehistoria	Työn laji – Level Pro Gradu
Aika – Month and year elokuu 2013	Sivumäärä – Number of pages 67s. + 1 liite
Tiivistelmä – Abstract <p>Paperilla on monenlaisia käyttötarkoituksia, mutta miksi paperi on erityislaatuinen materiaali taiteessa? Mitä paperitaide on? Tässä tutkimuksessa tarkastellaan paperitaidetta, ja pohditaan käytetyn materiaalin ja tekniikan suhdetta.</p> <p>Paperitaide käsitteenä on tullut Suomessa tutuksi jo muutamia vuosikymmeniä sitten. Suomalaisesta paperitaiteesta on tutkimustietoa saatavilla rajallisesti, joten tässä tutkimuksessa uusia näkemyksiä ja tietoa paperitaiteesta on hankittu taiteilijahaastattelujen avulla. Haastattelut ovat teemahaastatteluja, joiden avulla tuotettu aineisto on jaoteltu määrättyihin alaotsikoihin. Tulosten perusteella on pyritty muodostamaan kokonaiskäsityksiä käsitellyistä aihepiireistä. Materiaalin valinnan ja merkityksen tärkeys sekä luontoon ja kierrätykseen liittyvät arvot korostuvat haastattelutuloksissa.</p> <p>Taiteen määrittely materiaalilähtöisesti koettiin haastateltavien piirissä vanhanaikaiseksi ja tarpeettomaksi. Paperitaide haluttiin nähdä osana nykytaiteen kenttää. Paperitaidetta siis on olemassa ja ei ole olemassa. Paperitaide jatkaa olemassaoloaan, mutta määrittelyn periaatteet voivat tulevaisuudessa.</p>	
Asiasanat – Keywords kierrätystaide, paperitaide, paperi, nykytaide	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO.....	1
2	PAPERI MATERIAALINA.....	7
2.1	Paperin historia.....	7
2.2	Paperin teknisiä ja kemiallisia ominaisuuksia.....	9
3	PAPERITAIDE EUROOPASSA JA SUOMESSA.....	11
3.1	Paperitaide Euroopassa.....	11
3.2	Paperitaide Suomessa.....	12
4	PAPERISTA TAIDETTA – tutkimushaastattelut.....	16
4.1	Tutkimushaastattelut.....	16
4.1.1	Aulis Harmaala.....	18
4.1.2	Leenakaisu Hattunen.....	20
4.1.3	Erja Huovila.....	22
4.1.4	Eija Isojärvi.....	24
4.1.5	Kaarina Kaikkonen.....	25
4.1.6	Sirkka Könönen.....	27
4.1.7	Kai Rentola.....	28
4.1.8	Janna Syvänoja.....	29
4.1.9	Annaliisa Troberg.....	31
4.1.10	Merja Winqvist.....	33
4.2	Paperi materiaalina taiteessa.....	35
4.2.1	Paperimassan käyttö paperitaiteessa.....	37
4.2.2	Teollisesti valmistetun paperin ja kierrätysmateriaalien käyttö paperitaiteessa.....	40
4.2.3	Luonto ja muut vaikutteet paperitaiteessa.....	44
4.2.4	Suomalaisen paperitaiteen erityispiirteitä.....	48

4.3	Paperitaiteen sijoittuminen nykytaiteen kentälle.....	49
4.3.1	Koulutus ja ammatinvalinta.....	49
4.3.2	Taiteilijat ja kritiikki.....	50
4.3.3	Taiteilijat ja taidekenttä.....	52
4.4	Onko paperitaidetta olemassa?.....	53
5	PAPERITAITEEN MERKITYS- TUTKIMUSTULOSTEN ARVIOINTIA.....	57

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

LIITTEET

1 JOHDANTO

Pro gradu -työssäni tarkastelen paperitaidetta taiteilijaidentiteetin kautta, sekä pohdin käytetyn materiaalin ja tekniikan suhdetta. Tutkimus tehtiin pääosin taiteilijahaastattelujen avulla. Alkuperäisenä suunnitelmana oli haastatella kymmentä taiteilijaa. Haastateltavista osa olisi identifioitunut nimenomaan paperitaiteilijoiksi, ja osa käyttäisi paperia jossain muodoissa teoksissaan. Käytännössä tällaista jaottelua oli vaikea tehdä. Haastateltavista harva pitäytyi vain yhdessä materiaalissa, ja työn edetessä jaottelu alkoi tuntua keinotekoiselta. Uudelleen arvioinnin jälkeen haastateltavat valittiin kiinnostavien ja keskenään erilaisten taiteellisten pyrkimysten perusteella. UPM:n omistama Suomen paperitaidegalleria toi kahden vuosikymmenen ajan esille paperitaidetta. UPM:n kulttuurisäätiöllä on näyttelytoimintaa käsittelevä laaja ja kattava arkisto, joka sisältää kirjallista ja kuvallista materiaalia. Haastateltavat taiteilijat on valittu galleriassa esillä olleiden taiteilijoiden joukosta.

Tutkimussuunnitelmassa yhtenä keskeisenä tavoitteena oli paperitaiteen määrittelemineen. Tutkimuksessa pyrin käsittelemään aihetta erilaisista näkökulmista ja pohtimaan, mikä on paperitaidetta ja mikä ei, ja missä kulkevat taidemuodon rajat. Käsityö, sen taituruus ja materiaalin täydellinen tuntemus ja hallinta liittyvät olennaisesti paperitaiteeseen. Varsinainen tutkimusongelma syntyykin tästä, paperitaidetta on olemassa ja samalla sitä ei ole olemassa. Materiaalin pohjalta tehtävän määrittelyn ei koeta kuuluvan taiteeseen, vaan käsityöläisyyteen ja tarve-esineiden valmistukseen. Jaottelu koetaan vieraaksi, paperitaide on nykytaidetta.

Mistä sitten on kysymys? Nimitys paperitaiteilija on suora käännös englanninkielestä: *paper artist, the paper art*. Paperi on helppo ja halpa materiaali ja useimpien ulottuvilla. Paperitaide on myös suosittu luovan toiminnan harrastus. Kansalaisopistot ja työväenopistot järjestävät paperitaiteen ja paperinvalmistuksen kursseja. Origamien taittelua varten on myynnissä valmiita paketteja ohjeineen. Jos lähdetään pohtimaan, ovatko kaikki nämäkin tuotokset paperitaidetta, päädytään perimmäisten taidefilosofisten kysymysten äärelle. Mikä ylipäätään on taidetta, ja kuka sen määrittelee? Käsitys paperitaiteesta syntyy helposti harrastustoimintaan liittyvien mielikuvien perusteella, tai

näkemys on saatettu muodostaa vain yhden esimerkin perusteella. Helposti ajatellaan, että paperitaide on tietynlaista. Paperitaide ei ole kovin tunnettua suuren yleisön parissa.

Paperitaiteilijat käyttävät työssään monenlaisia tekniikoita. Osa taiteilijoista käyttää perinteisiä paperinvalmistusmenetelmiä, joissa jauhetaan kierrätystekstiileistä tai langoista paperimassaa tai etsitään materiaalia luonnosta. Joihinkin paperinvalmistustekniikoihin materiaali taas pitää tilata kaukaa, esimerkiksi japaninpaperin valmistukseen oikeanlaiset kasvit on tilattava Japanista. Osa taiteilijoista puolestaan käyttää valmista paperimateriaalia tai kierrätysmateriaalia, kuten kirjoja tai lehtiä. Teos saattaa valmistua yksinkertaisilla leikkaa ja liimaa -tekniikoilla tai vaihtoehtoisesti vaatia pitkää jälkikäsitelyä, näin silloinkin, kun käytetään valmista paperia. On myös mahdollista hyödyntää valmiita papereita ja kartonkeja esimerkiksi perinteisiä kirjansidontatekniikoita apuna käyttäen. Paperin työstämistavasta huolimatta teoksiin voidaan paperin lisäksi yhdistää monenlaisia muita ainesosia kuten esimerkiksi muovivaahkoja, vahoja, tekstiilejä, metallia tai vaikkapa eläinten ja ihmisten karvoja.

Paperitaide määritellään usein löyhästi taideteoksiksi, jotka on tehty paperista eikä paperille. Monet teokset ovat veistosmaisia, muodoltaan kolmiulotteisia kappaleita, jotka rakentuvat pienistä osista tai suuremmista yhtenäisistä pinnoista. Materiaali mahdollistaa sen, että teos voidaan suunnitella tilaan tai teoksia voidaan käsitellä tilan mukaan niin, että näyttelytilan vaihtuessa teosta muokataan. Teosten olosuhdevaatimukset vaihtelevat. Osa teoksista vaatii näyttelytilalta museo-olosuhteet ja sijoittamisen turvallisesti vitriiniin, mutta myös julkisissa tiloissa näkee paljon paperitaidetta. Paperitaideteoksia on mahdollista sijoittaa jopa ulkotiloihin.

Ympäristötaiteen lähtökohdat ovat usein työskentelyn taustalla. Luonto ja luonnonilmiöt toimivat tärkeinä vaikuttajina. Kierrätysajatus, jossa materiaalin historia kulkee mukana, on olennainen. Materiaali koetaan eläväksi. Kuidut elävät, materiaali hengittää, ja se on yhä uudestaan mahdollista muokata haluttuun muotoon. Joillakin taiteilijoilla työskentely on hyvin materiaalilähtöistä. Materiaali sanelee lopputuloksen. Toisilla taas materiaali valjastetaan toteuttamaan ajatusta. Suhde materiaaliin on kuitenkin merkityksellinen. Voi käydä niinkin, että työstövaiheessa materiaali yllättää tekijän. Ajatus taustalla säilyy, mutta materiaali ei käyttäydykään ennalta määritellysti ja syntyy jotakin uutta.

Teoksen elinkaari on riippuvainen paitsi teoksen säilytystavasta, myös valmistusmateriaaleista ja -tekniikasta. Hyvälaatuisesta paperista tai paperimassasta valmistetut teokset ovat käytännössä ikuisia, jos niihin ei ole lisätty muita ainesosia ja niitä säilytetään oikein. Kierrätysmateriaalien kohdalla täytyy hyväksyä teoksen aikarajat, esimerkiksi huonolaatuisella sanomalehtipaperilla on lyhyt elinikä. Paperi haurastuu, kellastuu ja happanee, eikä asialle ole juuri mitään tehtävissä. Ajatus voi olla vapauttavakin, ja toimia päämääränä paperitaiteen tekemisessä.

Materiaali voi viedä tekijän mennessään, ja juuri näin monet taiteilijat kuvailevat ensi kosketustaan paperitaiteeseen. Ensimmäiset kotimaiset paperitaiteilijat, jotka käyttävät paperimassaa teoksissaan, ovat tutustuneet tekniikkaan ulkomailla, näyttelyssä tai kurssilla. Innostus on ollut suuri, ja kotimaahan palattua on heti ruvettu työstämään materiaalia ja hankkimaan laitteistoa. Paperitaiteen Suomen valloitukseen ovat vaikuttaneet monet osatekijät, mutta erityisen tärkeässä asemassa ovat olleet taiteilijat, jotka ovat auliisti jakaneet omaa osaamistaan eteenpäin.

Paperimateriaalin, paperin ja paperimassan käyttö taiteessa on suhteellisen tuore ilmiö. Pienoinen buumi paperitaiteessa koettiin Suomessa 90-luvun alussa. Nyt taidemuodon asema on vakiintunut. Alalle tulee uusia tekijöitä satunnaisesti, mutta paperia käytetään usein osana muuta tuotantoa. Kierrätysajatuksen suosio on myös lisännyt paperitaiteen suosiota. Terminä paperitaide koetaan kuitenkin vanhanaikaiseksi, ja puhutaan yleisesti vain nykytaiteesta, jossa paperia käytetään materiaalina. Toisaalta edelleen järjestetään paperitaidenäyttelyitä, ja yhteys taidekäsityöhön on säilynyt.

Kirjallisuutta, joka keskittyy nimenomaisesti suomalaiseen paperitaiteeseen, on saatavilla rajoitetusti. Tuula Moilasan vuonna 1995 julkaisema teos *Käsintehty paperi* käsittelee nimensä mukaisesti käsityönä tehtävän paperin valmistusta. Graafikkona toimineen Moilasan lähtökohtana on ollut valmistaa japaninpaperia grafiikan teoksia varten, mutta *Käsintehty paperi* ei jää pelkän teknisen oppaan tasolle, vaan hän esittelee myös paperin historiaa sekä suomalaista ja ulkomaista paperitaidetta. Japanissa paperinvalmistusta opiskellut Moilanen on toiminut vaikuttajana suomalaisessa paperitaiteessa tuomalla

paperinvalmistuksen kulttuuria tutuksi Suomessa.¹ Hän on julkaissut myös *Kirjansidonnan oppaan*, joka käsittelee sekä modernia kirjansidontaa että historiallisia sidoksia².

Suomen käsityön museossa oli vuonna 2010 laaja paperitaidetta ja paperinvalmistusta sekä sen historiaa esittelevä näyttely. Näyttelyiden yhteydessä julkaistiin suurelle yleisölle suunnattu teos *Pelkkää paperia*. Teos käsittelee monipuolisesti paperimateriaalin merkitystä suomalaisessa kulttuurissa ja tuo esille myös paperitaidetta³. Paperinvalmistuksesta ja paperin historiasta on saatavilla runsaasti koti- ja ulkomaista kirjallisuutta. Joissakin näistä sivutaan paperitaidetta tai ainakin esitellään erilaisia tapoja käyttää paperia. Merkittävä kotimainen julkaisu on Väiski Putkosen *Paperia!*. Se käsittelee paperin historiaa ja valmistusmenetelmiä painottuen erityisesti suomalaiseen paperinvalmistuksen historiaan⁴. Perusteellinen paperinvalmistusta ja sen historiaa käsittelevä yleisteos on Dart Hunterin *Papermaking –the history and technique of an ancient craft*⁵.

Leenakaisu Hattunen teki ensimmäisenä paperitaidetta käsittelevän opinnäytetyön Taideteollisesta korkeakoulusta vuonna 1987 aiheenaan *Paperi taiteena, paperi taiteessa*⁶. Paperitaiteeseen liittyviä opinnäytteitä on tämän jälkeen valmistunut useita, kuten Mervi Suomalaisen *Paperimaakari: tutkimusmatka suomalaiseen paperitaiteeseen* vuonna 1994⁷, Minna Tammen *Paperipitsiä ja painomustetta* vuonna 2000⁸ sekä Arja Kataisen *Jonkun ihmisen elämästä: kuvallisia ja kirjallisia pohdintoja ihmisenä olost* vuonna 2005⁹ sekä Hye-Jin Ahnin *Piora* vuonna 2010¹⁰. Paperitaiteesta on julkaistu useampia artikkeleita esim. *Taide- ja Muoto*-lehdissä, mutta pääasiassa 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa. Ensimmäinen maininta paperitaiteesta on vuodelta 1980, Jaakko Lintinen kirjoittaa *Taidelehdessä* otsikolla ”Paperitaiteen pehmeä nousu”¹¹. Yksittäiset paperitaiteilijat ovat julkaisseet satunnaisesti näyttelyluetteloita, joissa kuvallisesti ja kirjallisesti esitellään

---

¹ Moilanen 1995.

² Moilanen 2002.

³ Hakanen & Häkli & Manninen & Niinikoski 2010.

⁴ Putkonen 1995.

⁵ Hunter 1974.

⁶ Hattunen 1987. TaiK.

⁷ Suomalainen 1994. TaiK.

⁸ Tammi 2000. TaiK.

⁹ Katainen 2005. TaiK.

¹⁰ Ahn 2010. TaiK.

¹¹ Lintinen 1980, 34-37.

taiteilijaa ja hänen tuotantoaan, hyvä esimerkki on Kai Rentolan *Amorfos* vuodelta 1994¹². Myös Kaarina Kaikkosen *Äidin tanssikengät* –julkaisu vuodelta 2005 on kattava taiteilijan tuotannosta kertova julkaisu¹³.

Tässä tutkimuksessa tutkimusstrategiana on survey-tutkimus¹⁴. Haastatellut taiteilijat edustavat tässä pientä otantaa perusjoukosta, taiteilijoista, jotka käyttävät paperimateriaalia taiteessaan ja näin ollen tuottavat paperitaidetta. Haastatteluissa on esitetty samat kysymykset samalla tavalla jokaiselle haastatellulle. Kysymysten järjestys on kuitenkin vaihdellut, koska haastateltavat ovat vastanneet kysymyksiin eri tavoilla. Vastausten laajuus on joissakin tapauksissa sisältänyt vastauksia useampiin kysymyksiin samalla kertaa. Lisäksi en ole halunnut rajata keskustelua haastattelutilanteessa vain esitettyjen kysymysten piiriin, kiinnostavia teemoja on noussut haastatteluissa esiin kysymysten ulkopuolelta. En myöskään saanut kaikilta haastatelluilta vastauksia kaikkiin kysymyksiin. Nämä tutkimushaastattelut ovat siis puolistrukturoituja teemahaastatteluja, joissa määrätyn kysymyspaketin avulla hankitaan tietoa tietyistä aihepiiristä¹⁵. Suorittaessani haastatteluja pyrin säilyttämään tutkimushaastatteluun kuuluvan perinteisen, vaikka jossain määrin kiistanalaisen mahdollisimman neutraalin haastattelijan roolin. Ohjailin keskustelua ainoastaan, jos kysymyksiin ei tullut vastauksia. Haastatelluille ei lähetetty kysymyksiä etukäteen, jollei niitä erikseen pyydetty, mutta heille kerrottiin, mitä aihepiirejä haastattelussa tullaan käsittelemään. Tällä menetelmällä halusin säilyttää jonkinlaisen spontaaniuden vastauksissa. Haastattelutilanteessa keskustelut etenivät sujuvasti, vaikka puheenvuoro oli pääasiassa haastateltavalla. En näe syytä, että vastaukset eivät olisi rehellisiä.¹⁶

Tutkimusaineisto järjestäytyy haastattelurunon mukaisiksi aihe-alueiksi¹⁷. Litteroinnin jälkeen erottelin aineistosta tutkimusongelmaa suoraan käsittelevät kohdat. Näistä lähdin etsimään eroja ja yhtäläisyyksiä. Aluksi vertasin saamiani vastauksia toisiinsa. Tämän jälkeen pyrin teemoittain ja yksinkertaistamalla jaottelemaan ja yhdistämään saamiani vastauksia.¹⁸ Esimerkiksi kysymykseen paperitaiteen tulevaisuudesta sain seuraavan laisia

---

¹² Rentola 1994.

¹³ Heikkilä-Palo & Kallioinen & Kärkkäinen 2005.

¹⁴ Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009, 132-134.

¹⁵ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006. KvaliMMOTV-Menetelmäopetuksen tietovaranto.

¹⁶ Alasuutari 1994.

¹⁷ Haavikko & Sala 1987.

¹⁸ Hirsjärvi & Hurme 2008.

vastauksia: *"Paperitaide on käsitteenä kuolemassa."* ja *"Paperitaiteen tulevaisuus on mielenkiintoinen asia, pysyy siellä, mutta viime aikoina on ollut havaittavissa taittumista."* tai *"Paperitaide tulee vielä takaisin muotiin. Maailmalla ihmiset tekevät koko ajan teoksia paperista."* Vastaukset voidaan pelkistää jaottelun helpottamiseksi: "kuoleva käsite", "havaittavissa taittumista", "tulee vielä takaisin". Vastaukset on koottu yhteen ja etsitty yhtäläisyyksiä ja eroja niiden väliltä¹⁹. Tässä esimerkissä on tärkeä erottaa, uskotaanko taidemuodon kuolemaan kokonaisuudessaan vai pelkän paperitaide-käsitteen kuolemaan. Tästä muodostuu vielä kaksi rajaavaa alaotsikkoa, paperitaiteen tulevaisuus ja paperitaide-käsitteen tulevaisuus. Vastaukset ovat kaikki sävyltään negatiivisia, joka on pitänyt huomioida. Vastauksia on verrattu kirjalliseen aineistoon. Kirjallisista lähteistä voidaan löytää yhtymäkohtia saatujen vastausten kanssa, esimerkiksi aihetta käsittelevät aikakauslehtiartikkelit ovat pääosin 90-luvulta.

Lopuksi aineisto on koottu yhteen tulosten tarkastelua varten. Tässä yhteydessä olen palannut asetettuihin kysymyksiin ja pohtinut, mitä vastauksia tutkimus antaa, ja mitä ei anna. Olen myös esittänyt, mitä aihepiiristä voisi seuraavaksi selvittää, ja miten sitä voitaisiin tulevaisuudessa lähestyä.

---

¹⁹ Parrila 2002.

2 PAPERI MATERIAALINA

2.1 Paperin historia

Paperi arkisena materiaalina kätkee sisäänsä suuria ristiriitaisuuksia. Se koetaan yhtenäiseksi, tasalaatuiseksi materiaaliksi, jolta odotetaan rajatonta soveltuvuutta ja ominaisuuksia, kuten kestävyyttä, lujuutta ja imukykyä. Todellisuudessa paperi ei ole luonteeltaan yksi yhtenäinen materiaali. Puumassasta tai muista kasvikuiduista koostuvassa paperissa on yhdessä grammassa miljoonia komponentteja ja osatekijöitä. Paperinvalmistajat pyrkivät kovalla työllä valmistamaan mahdollisimman tasalaatuista paperia. Voidaan ajatella, että jos paperia ei olisi jo keksitty, tehtävä olisi nyt mahdoton.²⁰

Paperi on kiinalainen keksintö. Yleisesti uskotaan, että paperi syntyi pitkäaikaisen kehittelyn tuloksena noin vuonna 105 jKr.. Keksijäksi mainitaan usein Ts'ai Lun, joka oli keisarinhovin virkamies. Ennen paperia kirjoitusalusaineina käytettiin bambua tai silkkinauhaa. Bambu oli tarkoitukseen kuitenkin liian raskas materiaali ja silkki liian arvokasta. Ts'ai Lun kehitti materiaalin, nykyistä paperia vastaavan tuotteen, joka koostui kaarnasta, hampusta, kalaverkoista ja vanhoista kankaista.²¹ Arkeologisissa kaivauksissa on kuitenkin löydetty paperia muistuttavaa materiaalia, joka ajoitetaan jo vuosille 202-208 eKr.. Ts'ai Lunia voidaan tästä huolimatta pitää tärkeänä historiallisena henkilönä. Hänen kehittämänsä tekniset menetelmät ja uudistukset jäivät elämään ja ovat merkittävässä asemassa paperinvalmistuksen historiassa.²²

Kiinalaiset säilyttivät paperinvalmistuksen taidon omana tietonaan ensimmäiset 500 vuotta. Tämän jälkeen se levisi Koreaan ja Japaniin.²³ Paperi oli alusta lähtien kysyttyä kauppatavaraa. Sitä on tavattu jo hyvin varhain, 600- 700-luvuilla, silkkien varrella ja Keski-Aasian maissa saakka. Silkkitietä pitkin myös paperinvalmistuksen taito kulkeutui eteenpäin.²⁴ Arabimaailman rajalla sijaitseva Samarkand oli tärkeä kaupunki paperinvalmistuksen kannalta. Siellä sijaitti paperinvalmistajien yhteisöjä, jotka syntyivät,

---

²⁰ Bristow 1986, 17.

²¹ Hunter 1974, 50.

²² Moilanen 1995, 30-31.

²³ Parpala 1974, 11.

²⁴ Moilanen 1995, 32.

kun Turkmenistanin sodan aikana arabialaiset saivat kiinalaisia sotavankeja. Näiden joukossa oli paperinvalmistajia. Samarkandista paperinvalmistuksen taito levisi arabikeskuksiin ja muuttui koko ajan teollisemmaksi.²⁵

Paperi ja sen valmistusentaito yleistyivät Pohjois-Afrikassa, Egyptissä ja Marokossa. Jo 900-luvulla Egyptissä paperi korvasi aikaisemmin kirjoituspohjana käytetyn papyruksen niin tehokkaasti, että sen valmistus lopetettiin.²⁶ Marokosta paperin tie kulki Espanjan kautta Eurooppaan. Espanjassa valmistettiin 1200-luvulla korkealuokkaista paperia, jota vietiin Italiaan, Ranskaan ja Englantiin²⁷. Paperi yleistyi, vaikka aluksi kristityssä Euroopassa muslimien keksintönä pidettyyn paperiin suhtauduttiin ennakkoluuloisesti. Kestävyydeltään se ei vastannutkaan aikaisemmin kirjoituspohjana käytettyä pergamenttia.²⁸ Ensimmäisinä vuosisatoina paperin kysyntä ei ollut suurta, mutta 1450-luvulta lähtien kirjapainotaito vaikutti mullistavasti paperimateriaalin kehittymiseen ja yleistymiseen. Samalla paperi painoalustaksi soveltuvana materiaalina oli edellytys kirjapainotaidon kehittymiselle.²⁹ Saksalaisen Johannes Gutenbergin keksinnön myötävaikutuksella 1500-luvulle siirryttäessä paperin arvostus ja kysyntä lisääntyivät huomattavasti.³⁰

Paperia tuottavia paperimyllyjä alettiin kiihtyvässä tahdissa perustaa eri puolille Eurooppaa 1300-luvulta lähtien³¹. Suomeenkin paperia tuotiin jo 1300-luvulla³². Varhaisin suomalainen paperiasiakirja on vuodelta 1316, kuningas Birgerin suojeleuskirje Karjalan naisille³³. Suomen ensimmäistä paperimyllyä saatiin kuitenkin odottaa. Se perustettiin Pohjan pitäjään Tomasbölen kartanoon vasta vuonna 1667.³⁴ Suomalainen paperinvalmistus oli vielä silloinkin pienimuotoista, ja sen voidaan katsoa kunnolla käynnistyneen vasta 1800-luvun puolella, teollistumisen aikakaudella.³⁵

---

²⁵ Parpala 1974, 11.

²⁶ Parpala 1974, 12.

²⁷ Putkonen 1996, 66.

²⁸ Hakanen & Häkli & Manninen & Niinikoski 2010, 33 .

²⁹ Putkonen 1996, 66.

³⁰ Moilanen 1995, 34.

³¹ Parpala 1974, 15.

³² Paperi. Wikipedia [www-sivut](#).

³³ Kansallisarkiston aineistot ja niiden käyttö. Kansallisarkiston [www-sivut](#).

³⁴ Parpala 1974, 16.

³⁵ Moilanen 1995, 36.

2.2 Paperin teknisiä ja kemiallisia ominaisuuksia

Paperi muodostuu tiiviistä verkosta kasvien kuituja. Kuidut puolestaan koostuvat pääasiassa selluloosasta, hemiselluloosasta ja ligniinistä. Selluloosa on kasvin soluseinien rakenneainetta. Selluloosan määrä vaihtelee eri kasveilla, esim. puussa ja oljessa on noin puolet koostumuksesta on selluloosaa, kun taas puuvilla ovat lähes kokonaan selluloosaa. Kuidut voidaan jaotella koostumuksen mukaan, esim. puukuidut ja ruohokuidut ovat kuitujen luokkia.³⁶

Selluloosalla on sisältämiensä glukoosimolekyylien kautta kemiallisesti läheinen suhde veteen. Se imee vettä, mutta rakenne kestää silti vedessä. Juuri siksi kasvikuidusta valmistetulle paperille kirjoittaminen ja painaminen on mahdollista. Ja mitä enemmän selluloosaa ja mitä vähemmän muita kasvin ainesosia paperi sisältää, sitä säilyvämpi paperi on. Säilyvyyden kannalta on olennaista, että paperin pH-arvo on lähellä neutraalia. Hapan paperi, kuten esimerkiksi sanomalehtipaperi, on kemialliselta koostumukseltaan epästabiili ja siten lyhytikäinen.³⁷

Valmiin paperiarkin teknisiä ominaisuuksia voidaan arvioida monella tapaa. Silminnähtäviä ominaisuuksia ovat paperin koko ja paksuus sekä väri ja opasiteetti, eli läpinäkyvyys. Käytön kannalta tärkeitä ominaisuuksia ovat paperin kuitusuunta ja lujuus. Kuitusuunta kertoo, miten päin paperin kuidut ovat valmistusvaiheessa asettuneet paperille. Kaikissa papereissa tosin kuitusuuntaa ei ole. Lujutta kuvaavat vetolujuus, repäisyjujuus ja jäykkyys.³⁸ Muita fyysisiä ominaisuuksia ovat läpäisevyys, imukyky, hankauksen sietokyky ja takertumisen ja nukkaantumisen sietokyky. Paperin ominaisuuksia on mahdollista testata erilaisilla laboratoriolaitteilla.³⁹

Paperin säilyvyyteen voidaan vaikuttaa myös ulkoisilla tekijöillä. Paperia ei saisi altistaa liiaksi valolle, ja suoraa auringonvaloa sekä UV-säteilyä tulisi välttää. Säilytysolosuhteiden, kosteuden ja lämpötilan tulisi olla mahdollisimman tasaiset. Suositus

---

³⁶ Putkonen 1996, 243.

³⁷ Moilanen 1995, 195.

³⁸ Paperin ominaisuudet. EVTEK materiaalitekniikan -www-sivut.

³⁹ Moilanen 1995, 193.

olosuhteet ovat n. 18°C lämpötila ja 50% suhteellinen ilmankosteus. Riittävästä ilmanvaihdosta tulisi huolehtia ja ilmassa ei saisi olla saasteita tai muita epäpuhtauksia.⁴⁰

---

⁴⁰ Caring for your Treasures. AIC:n [www-sivut](http://www.aic.org).

3 PAPERITAIDE EUROOPASSA JA SUOMESSA

3.1 Paperitaide Euroopassa

Paperimassaa käytettiin jo 1700-luvulla erilaisissa kädentaitoa vaativissa töissä, mutta vasta 1900-luvulla sitä alettiin käyttää taiteessa nykyiseen länsimaissa tunnettuun tapaan. Suhtautuminen paperiin materiaalina alkoi muuttua 1900-luvun taitteessa. Taidegrafiikka irrottautui omaksi taiteenlajikseen kirjapainokäytössä olleista menetelmistä. Paperi sai uuden merkityksen ja sitä alettiin muutenkin hyödyntää taiteessa. Kubistit Pablo Picasso ja Georges Braque tekivät ensimmäisinä revytyistä paperiarkeista kollaaseja ja reliefejä.⁴¹ Esimerkiksi teoksessaan vuodelta 1912 *Asetelmia ja tuolinjalat* Picasso yhdistää kankaanpalasia, sanomalehtileikkeitä ja köydenpätkän⁴². Braque taas käytti lehtileikkeitä ja hiilipiirrostekniikkaa teoksessaan *Le Courrier*, vuodelta 1913⁴³. Samoihin aikoihin käsintehtyn paperin taas nostivat esiin amerikkalaiset Dard Hunter ja Douglas Morse Howell. Heidän tutkimustyönsä ja kokeilut innoittivat myöhemmin monia aiheesta kiinnostuneita.⁴⁴

1960-luvun alkupuolella syntyi ilmiö, jota alettiin kutsua paperitaiteeksi. Euroopassa ja Yhdysvalloissa syntyivät omat erilliset paperitaiteen suuntaukset. Eurooppalaiset taiteilijat käyttivät valmiita teollisia papereita teoksissaan, kun taas amerikkalaiset taiteilijat hyödynsivät monipuolisesti käsintehtyä paperimassaa. Merkittävä tapahtuma paperitaiteen nousulle oli yhdysvaltalaisen Robert Rauschenbergin vierailu 1970-luvulla Ranskassa, jossa hän valoi paperimassateoksia paikallisessa pajassa ja esitteli taidettaan. David Hockneyn *Swimming Pool* ja Kenneth Nolandin maalaussarjat *Horizontal Stripes* ja *Circles* syntyivät samoihin aikoihin. Vielä 1970-luvulla eurooppalaisista taiteilijoista harvat käyttivät paperimassaa teoksissaan. Paperipajojen määrä alkoi kuitenkin kasvaa. Niitä perustettiin eri puolille Eurooppaa, Englantiin, Italiaan ja Saksaan. Oppiaineena paperivalmistus yleistyi yliopistoissa ja kulttuurilaitoksissa.⁴⁵

---

⁴¹ Moilanen 1995, 40.

⁴² Pablo Picasso. Archiven www-sivut.

⁴³ Honour & Fleming 2001, 791.

⁴⁴ Moilanen 1995, 40.

⁴⁵ Moilanen 1995, 40-41.

1980-luku oli Euroopassa paperitaiteen kulta-aikaa⁴⁶. Ensimmäinen paperitaide-biennaali järjestettiin Saksassa vuonna 1981⁴⁷. Erikoisnäyttelyitä pidettiin ja taiteilijat järjestäytyivät omiin yhdistyksiinsä. Niistä tunnetuin on International Association of Hand Papermakers and Paper Artists, IAPMA. IAPMA on kansainvälinen yhdistys, johon kuuluu paperitaitelijoita useista eri maista. Sen perusti sveitsiläinen Fred Siegenhaler kollegoineen vuonna 1986 Saksassa. Yhdistys toimii edelleen aktiivisesti. Se järjestää vuosittain kongresseja eri puolilla maailmaa ja tuottaa julkaisuja monipuolisesti paperitaiteeseen liittyen. Yhdistyksen verkkosivuilla esitellään kattavasti yhdistyksen toimintaa ja jäsenistön saavutuksia.⁴⁸

3.2 Paperitaide Suomessa

Paperitaide tuli Suomessa tutuksi 1980-luvulla.⁴⁹ Paperia oli käytetty materiaalina taiteessa jo aikaisemminkin, esimerkiksi siluettitaiteessa ja kollaaseissa⁵⁰. Ennen paperitaide-käsitteen vakiintumista sitä ei kuitenkaan huomioitu samalla tavalla eikä tunnistettu omaisi taidemuodoksi.⁵¹ Esimakua paperitaiteesta saatiin 1960-luvulla, kun amerikkalainen taiteilija Howard Smith esitteli paperinleikkaustekniikalla tehtyjä teoksiaan Suomessa. Hän muutti 1980-luvulla Tervakoskelle, jonne hän perusti oman studion. Samoihin aikoihin nähtiin ensimmäiset paperitaidenäyttelyt. Kai Rentola paperiveistoksia oli esillä Vanhassa Galleriassa Helsingissä vuonna 1983. Ilmiön yleistymiseen Suomessa on vaikuttanut myös Taideteollisen korkeakoulun yliopettajan Kyllikki Salmenhaaran kiinnostus käsintehtyyn paperiin, jonka valmistustekniikoihin hän oli tutustunut 1970-luvulla Kanadassa. Taideteollisen koulutuskeskuksessa järjestettiin ensimmäinen käsintehtyn paperinvalmistuksen kurssi vuonna 1984 otsikolla ”Orgaaniset massat – käsintehty paperi”.⁵²

Kansainvälinen yhteistyö paperitaiteilijoiden välillä kasvoi 1980-luvun puolivälistä amerikkalaistuneen tekstiilitaiteilija Sirpa Yarmolinskyn välityksellä, hän toimi eräänlaisena suunnannäyttäjänä ja yhteyshenkilönä Suomesta Yhdysvaltoihin. Kurssitoiminta Suomessa kansainvälistyi, paperitaiteen kursseja saapui vetämään ryhmä ulkomaisia

⁴⁶ sama, 42.

⁴⁷ Hakanen & Häkli & Manninen & Niinikoski 2010, 52.

⁴⁸ IAPMAN kotisivu. IAPMAN www-sivut.

⁴⁹ Hakanen & Häkli & Manninen & Niinikoski 2010, 10.

⁵⁰ Emil Cedercreutz. Wikipedia www-sivu.

⁵¹ Kuvataiteilija Kai Rentolan suullinen tiedonanto tekijälle 23.3.2010.

⁵² Isojärvi & Kuusinen & Putkonen & Sainio & Tamminen & Tiittanen & Vesara 1997, 4.

taiteilijoita. Heihin kuului puolalais-amerikkalainen Thomas Pupkiewiz, englantilainen Jacki Perry, tanskalainen Anne Vilsboll ja amerikkalaiset Ellen Zahorek ja Garner Tullis. Myös Japanin paperitaiteen liiton puheenjohtaja, mestari Koosei Mosita, vieraili Suomessa. Oman osansa tekivät suomalaiset taiteilijat, jotka lähtivät maailmalle tutustumaan paperitaiteen tekemiseen.⁵³

Vuosi 1987 osoittautui käännteentekeväksi suomalaisessa paperitaiteessa. Ensimmäinen paperitaidetta käsittelevä opinnäyte, Leenakaisu Hattusen ”Paperin historiaa ja – valmistusta” valmistui Taideteollisesta korkeakoulusta. Kaarina Kaikkonen piti yksityisnäyttelyn Galleria Pelinissä, jonka kaikki teokset olivat voimaperista⁵⁴. Samaan aikaan Väiski Putkonen ja Seppo Hallavainio perustivat Baalin Alttarit -paperipajan, joka valmisti laadukasta käsintehtyä paperia. Myös tunnettu Woodnotes Oy, joka valmistaa paperinarusta tehtyjä design-tuotteita, perustettiin 1980-luvun lopulla.⁵⁵ 1990-luvulle tultaessa paperitaide oli jo tehnyt läpimurron ja tullut tunnetuksi lukuisten yhteis- ja yksityisnäyttelyiden kautta. Paperitaiteilijat koettiin kiinnostaviksi mediassa, jopa naistenlehdet halusivat haastatella taiteilijoita.⁵⁶ Vuonna 1993 paperitaiteilijat järjestäytyivät yhdistykseksi, syntyi Suomen Paperitaiteen keskus. Keskus sijaitsi Porvoossa ja järjesti säännöllisesti näyttelyitä: Etelä-Pohjoinen – I kansainvälinen Paper Biennale 1995 ja Paperilla -kutsunäyttely ja Kuitu - II kansainvälinen Biennale 1997. Keskus tuotti julkaisuja, mm. vuosittain ilmestyvän Paper Talks –paperitaiteen tiedotteen. Keskukseen kuului parhaimmillaan noin 50 taiteilijaa ja käsintehtyn paperin valmistajaa. Keskuksella oli myös kansainvälisiä yhteistyöhankkeita, kuten paperipajan perustaminen Meksikon Oaxacasaan.⁵⁷ Toinen merkittävä yhteenliittymä oli Eija Isojärven vuonna 1995 perustama paperityöhuone, Tallin Arkki.⁵⁸ Tallin Arkissa olivat mukana graafikot Eeva-Liisa Isomaa ja Melek Mazici. Tallin arkki järjesti kursseja sekä luentosarjoja paperitaiteesta, sekä tarjosi työtilaa graafikoille ja paperimassaa työstäville taiteilijoille.⁵⁹

1990-luvun alussa suomalainen paperitaide tuli tunnetuksi maailmalla. Contrasts and Connections, suomalais-amerikkalainen paperitaiteen näyttely kiersi Yhdysvalloissa vuosina 1992-1994. Papierklänge-Paperisointuja -näyttely kiersi vuonna 1995 Saksassa päätyen Suomeen vuonna 1996. Suomalaisia taiteilijoita kutsuttiin myös osallistumaan IAPMAN, kansainvälinen paperin valmistajien ja paperitaiteen keskusjärjestön

⁵³ sama, 5.

⁵⁴ Kuvataiteilija Kaarina Kaikkosen suullinen tiedonanto tekijälle 1.10.2010.

⁵⁵ Isojärvi & Kuusinen & Putkonen & Sainio & Tamminen & Tiittanen & Vesara 1997, 5.

⁵⁶ Kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009.

⁵⁷ Isojärvi & Kuusinen & Putkonen & Sainio & Tamminen & Tiittanen & Vesara 1997, 5.

⁵⁸ Kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009.

⁵⁹ Isojärvi & Kuusinen & Putkonen & Sainio & Tamminen & Tiittanen & Vesara 1997, 5.

organisoimiin tapahtumiin. Esim. Kööpenhaminassa järjestettiin vuonna 1996 ”Paper Road”- tapahtuma ja Göteborgissa Kalejdopapper-tapahtuma. Tapahtumat sisälsivät näyttelyiden lisäksi kongresseja ja muuta oheisohjelmaa.⁶⁰ Jonkinlaista suomalaisen paperitaiteen huippua edusti Paper+Art=Finland –kiertue, joka kiersi vuosina 1998-2001 Yhdysvaltojen pohjoisosien museoita ja gallerioita. Näyttelyyn osallistui useita suomalaisia taiteilijoita.⁶¹

Suomen paperitaidegalleria, ensimmäinen ja ainoa paperitaiteeseen keskittynyt näyttelytila, avattiin Kuusankoskelle paperitehtaiden läheisyyteen vuonna 1989. Hankkeen ideoi Anu Pentik, joka oli jo aikaisemmin tutustunut paperitaiteeseen Yhdysvalloissa.⁶² Gallerian taustavoimina toimivat metsä- ja paperiteollisuuden suuryritysten lisäksi Kuusankosken kaupunki. Paperitaidegallerian ensimmäinen näyttely oli kutsunäyttely, jossa olivat esillä Eija Isojärvi, Thomas Pupkiewiz, Ritva Puotila, Janna Syvänoja ja Oiva Toikka.⁶³ Ensimmäinen yksityisnäyttelyyn kutsuttu taiteilija oli Kaarina Kaikkonen vuonna 1990. Materiaalina olivat tyhjät perunasäkit, ja teoksen nimi *Suut auki*⁶⁴. Galleriassa pidettiin vuosittain neljä näyttelyä. Paperitaidegalleria jakoi myös vuosittaista tunnustuspalkintoa.⁶⁵ Se myönnettiin tosin vain kertaluontoisesti Eija Isojärvelle vuonna 1993⁶⁶. Suomen paperitaidegallerian toiminta päättyi syksyllä 2009, kun galleriaa tukeneet tahot jättäytyivät pois metsäteollisuuden kriisiytymisen vuoksi. Kahden vuosikymmenen ajan galleria esitteli paperitaidetta, näyttelyitä pidettiin yhteensä 90, sekä koti- että ulkomaisten taiteilijoiden voimin. Kaikkiaan 110 taiteilijaa esitteli teoksiaan. Näiden vuosikymmenien aika paperitaiteilijan joukko kasvoi muutamasta taiteilijasta nykyiseen, arviolta noin 150:een taiteilijaan.⁶⁷

Tällä hetkellä yksittäisten näyttelyiden lisäksi paperitaidetta on mahdollista nähdä museoissa ja gallerioissa. Paperitaiteeseen keskittyvä laaja näyttely nähtiin Suomen käsityön museossa Jyväskylässä vuonna 2010, näyttelyssä oli esillä sekä nuoria paperitaiteen tekijöitä että jo enemmänkin esillä olleita taiteilijoita.⁶⁸ Suomalaisia

---

⁶⁰ sama.

⁶¹ Kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009.

⁶² Hakanen & Häkli & Manninen & Niinikoski 2010, 10.

⁶³ Isojärvi & Kuusinen & Putkonen & Sainio & Tamminen & Tiittanen & Vesara 1997, 5.

⁶⁴ Kuvataiteilija Kaarina Kaikkosen suullinen tiedonanto tekijälle 1.10.2010.

⁶⁵ Isojärvi & Kuusinen & Putkonen & Sainio & Tamminen & Tiittanen & Vesara 1997, 5.

⁶⁶ Kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009.

⁶⁷ Hakanen & Häkli & Manninen & Niinikoski 2010, 10.

⁶⁸ Hakanen & Häkli & Manninen & Niinikoski 2010, 11.

taiteilijoita osallistuu myös kansainvälisessä paperitaiteen biennaaliin, joka käynnistyy kesällä 2011 Bulgariasta⁶⁹. Tässä haastatelluista taiteilijoista useimmat ovat esitelleet töitään Suomen ulkopuolella. Ulkomaille suuntautuva näyttelytoiminta on edelleen jatkuvaa ja vilkasta.⁷⁰

---

⁶⁹ Kuvataiteilija Merja Winqvistin suullinen tiedonanto tekijälle 16.12.2010.

⁷⁰ Kuvataiteilija Kaarina Kaikkosen suullinen tiedonanto tekijälle 1.10.2010 & kuvataiteilija Sirkka Könösen suullinen tiedonanto tekijälle 15.9.2009 & kuvataiteilija Annaliisa Trobergin suullinen tiedonanto tekijälle 20.8.2009 & kuvataiteilija Merja Winqvistin suullinen tiedonanto tekijälle 16.12.2010.

4 PAPERISTA TAIDETTA – TUTKIMUSHAASTATTELUT

4.1 Tutkimushaastattelut

Taiteilijahaastattelujen tarkoituksena oli saada ajankohtaista ja monipuolista tietoa paperitaiteesta ja -taiteilijoista. Tutkimusta varten haastatellut taiteilijat valitsin Suomen paperitaidegalleriassa esillä olleiden taiteilijoiden joukosta kiinnostavuuden ja erilaisten taiteellisten pyrkimysten perusteella. Valitut taiteilijat ovat aktiivisia toimijoita kentällä.

Äänitin tutkimushaastattelut digitaalisiksi äänitiedostoiksi mp3-muotoon, jonka jälkeen purin ne kirjalliseen muotoon työskentelyn helpottamiseksi. Yksi haastatelluista kieltäytyi äänittämisestä, joten tästä haastattelusta on olemassa ainoastaan kirjallinen aineisto. Vertailin saatuja vastauksia keskenään ja pyrin kirjallista materiaalina taustatietona käyttäen muodostamaan kokonaisuuksia aiheesta. Tarvittaessa olen poiminut haastatelluista suoria sitaatteja. Tutkimushaastattelut suoritettiin hyvää tutkimustapaa noudattaen. Haastatelluista tehtiin haastateltavan kanssa sopimus, jonka mukaan tutkimusaineistoa on mahdollista käyttää vain tämän tutkimuksen tekemiseen.

Aluksi olen laatinut kustakin taiteilijasta lyhyen esittelyn, jossa kerrotaan taiteilijan kotipaikka, ikä ja koulutus. Taiteilijan uraa ja teoksia luonnehditaan muutamalla sanalla. Ohessa on kuva-aineistoa taiteilijan teoksista, jotta saadaan suuntaa antava käsitys taiteilijan tuotannosta. Eri syistä johtuen kahdelta haastatelluista taiteilijoista en saanut kuvamateriaalia tähän liitettäväksi. On huomioitava, että useilla taiteilijoilla on pitkä ura takanaan, ja muutaman kuvan avulla ei voida muodostaa kattavaa käsitystä. Lisäksi kolmiulotteisia teoksia on vaikea valokuvata niin, että katsoja saa teoksesta hyvän kokonaiskuvan. Esimerkiksi teosten mittasuhteet, värit ja tekstuuri ovat seikkoja, jotka eivät kuvamateriaalin perusteella välity samanlaisina kuin ne esiintyvät luonnossa. Kuvien perusteella teoksia ei siis voida tarkastella kovinkaan yksityiskohtaisesti, mutta ne antavat jonkinlaista ajatusta teoksista.

Haastattelun rakenne jakautui kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa kysymykset keskittyvät taiteilijaan ja tämän taustaan. Toisessa osassa keskusteltiin taiteilijan intentioista ja paperitaiteesta. Haastateltaville esitetyt kysymykset ovat liitteenä (Liite 1).

Käytännössä haastattelut etenivät vapaamuotoisesti, mutta kuitenkin niin, että jokaisen haastateltavan kohdalla vaaditut aihealueet käytiin läpi. Samat kysymykset esitettiin jokaiselle taiteilijalle, mutta annettua järjestystä ei välttämättä noudatettu. Luonnollista on, että joillakin haastateltavilla oli enemmän kerrottavaa jostakin aiheesta kuin toisilla. Haastateltavat eivät saaneet kysymyksiä etukäteen nähtäviksi ilman erillistä vaatimusta. Vain yksi haastatelluista halusi kysymykset etukäteen. Haastatelluille kerrottiin ennen haastattelua, mitä aihepiirejä haastattelussa tullaan käsittelemään. Tällä menetelmällä pyrin säilyttämään keskustelussa spontaaniuden ja vapaan keskustelun tunnun saadakseni laaja-alaisia vastauksia. Pyrin olemaan mahdollisimman neutraali haastattelija ja kommentoimaan mahdollisimman vähän vastauksia haastattelun aikana, ohjasin haastattelun kulkua kysymysten avulla.

Kysymyssarjan ensimmäisessä osassa pyrin selvittämään, miten taiteilijasta on tullut taiteilija, mitkä seikat ovat vaikuttaneet taideammattiin hakeutumiseen ja mitä henkilö on opiskellut. Lapsuuden, kotipaikkakunnan, vanhempien ja harrastuksien merkityksestä keskusteltiin. Käytiin läpi merkittävimpiä tapahtumia uralla, tärkeimpiä näyttelyitä, vaikuttajahenkilöitä ja kritiikin merkitystä. Keskusteltiin yhteiskunnallisesta asemasta taiteilijana ja asemasta paperitaiteen kentällä, sekä mahdollisesta jäsenyydestä ja toiminnasta taiteilijajärjestöissä. Yhtenä teemana oli kansainvälisyys: koulutus, näyttelyt ja suhteet ulkomailla.

Kysymyssarjan toisessa osassa keskityin taiteilijan intentioihin ja paperitaiteeseen. Keskusteltiin siitä, miten ja miksi teos syntyy taiteilijan mielessä, miten ajatusta lähdetään toteuttamaan, ja mitkä seikat vaikuttavat lopputulokseen. Luonto, ympäristötaide ja kierrätysideologia olivat usein esille nousevia teemoja. Erityistä huomiota kiinnitin materiaalin valintaan, työstämiseen ja materiaalin merkitykseen valmiissa teoksessa. Paperitaide, sen olemassa olo ja tulevaisuus olivat keskeisiä aiheita.

Taiteilijoiden esittelyissä on käytetty lähteenä heidän itse antamia tietoja sekä joitakin painettuja ja painamattomia kirjallisia lähteitä. Perustietoa taiteilijoista on haastattelujen lisäksi saatu verkkomatrikkeleista sekä ansioluetteloista. Joidenkin taiteilijoiden kohdalla on ollut mahdollista hyödyntää myös lehtiartikkeleita eri aikakausilta, esimerkiksi Annaliisa Trobergin esittelyssä on apuna Trobergin kotisivuja sekä Kouvolan Sanomien artikkeleita Pellavaista paperia sekä artikkelia Kuidut veivät mennessään. Erja Huovilan

esittelyssä on hyödynnetty Katri Simosen Taito-lehden artikkelia Kestämme vaikeudet paremmin maaseudulla. Eija Isojärven esittelyn taustalla Raisa Jäntin Keski-suomalaisen verkkosivuilla julkaistua artikkelia Elävät solut, Eija Isojärvi Galleria Beckerissä sekä näyttelyluettelo, joka on julkaistu Paperitaidegalleriassa pidetyn näyttelyn yhteydessä. Leenakaisu Hattusen esittelyssä on hyödynnetty Hattusen kotisivuja sekä artikkelia Kouvolan Sanomissa Leenakaisu Hattusen näyttely on joka päivä erilainen. Kaarina Kaikkosen esittelyssä on hyödynnetty Liisa Heikkilä-Palon, Raija Kallioisen ja Tapani Kärkkäisen teosta *Äidin Tanssikengät –Kaarina Kaikkosen taide* sekä Helsingin Sanomien artikkelia Perunasäkkien mykkä huuto Paperitaidegalleriassa. Kai Rentolan tuotantoa esittelevä näyttelyluettelo Amorfos on valottanut Rentolan tuotantoa. Janna Syvänojan tuotantoa esitellään laajasti internetissä, taiteilijaesittelyssä on hyödynnetty Charonkransenartistien kotisivuja sekä korutaideyhdistyksen sivuja. Merja Winqvist esittelyn lähteenä on ollut kuvallinen Winqvistin tuotantoa esittelevä luettelo, joka sisältää Leena Kurkon artikkelin Onnelliset kädet.

4.1.1 Aulis Harmaala

Aulis Harmaala on vuonna 1966 syntynyt Ranualta kotoisin oleva helsinkiläinen kuvataiteilija. Hän on opiskellut Limingan taidekoulussa, Kankaanpään taidekoulussa, Lahden ammattikorkeakoulun Taideinstituutissa ja Taideteollisessa korkeakoulussa. Hän on lisäksi suorittanut Hämeen ammattikorkeakoulussa kirjansidontaan ja paperin pintakäsittelyyn liittyviä kursseja. Hänellä on toiminut pitkään myös kehitysvammaisten ohjaajana.

Kuvataiteilija Aulis Harmaalaa haastateltiin 23.4.2009 Suomenlinnan Rantakasarin galleriassa, Helsingissä. Haastattelun yhteydessä Aulis Harmaala esitteli näyttelynsä Avautuvia esineitä (9.4.–3.5.2009). Harmaalan teokset ovat tilataideteoksia, ja hän pyrkii usein vuoropuheluun yleisön kanssa. Perinteiset kirjansidontamenetelmät sekä paperinvalmistuksen hallitseva Harmaala hyödyntää taitojaan teoksissaan. Hän yhdistelee teoksissaan kiinnostavalla tavalla oman elämänsä arkipäiväistä esineistöä, luonnonmateriaaleja, ja paperista valmistettuja esineitä tai käsin valmistettuja paperiarkkeja. Tässä esitetyt kuvat (Kuvat 1-2) ovat osa Harmaalan *Kirjeitä* – teossarjaa. Teosten materiaaleina on käytetty pellava- ja lumppupaperia, ampiaisenpesää ja vahaa sekä

sulkia. Paperimateriaalit ovat taiteilijan itsensä tai ampiaisten valmistamia. Kirjeen muoto toistuu teoksissa, ja ampiaisenpesä materiaalina kuvaa ampiaisten kirjoitusta.

Kuva 1: Aulis Harmaala; Sanakirjoja ampiaisten kieleen ja kirjekuoria ampiaisten paperista, 2006.

Kaiverrus, pellavapaperi, pigmentti, vaha, ampiaisenpesä paperi, sulka.
Suomen Paperitaiteen yhdistyksen kokoelmat.

Kuva 2: Aulis Harmaala; Raoul Hausmanin julisteruno ampieisten paperilla, 2006.
Materiaali: ampieisenpesää pigmenttivärjätyle luppupaperille.

4.1.2 Leenakaisu Hattunen

Leenakaisu Hattunen on vuonna 1957 Vaasassa syntynyt helsinkiläinen kuvataiteilija. Haastattelin Hattusta 10.7.2009 hänen työhuoneellaan Kaapelitehtaalla Helsingissä. Hattunen on valmistunut taiteen maisteriksi Taideteollisesta korkeakoulusta vuonna 1987. Hän on pitänyt lukuisia yhteis- ja yksityisnäyttelyitä kotimaassa ja ulkomailla. Hattunen on toiminut aktiivisena vaikuttaja taidealan järjestöissä. Hän on myös toiminut opetustehtävissä Taideteollisessa korkeakoulussa.

Hattunen nauttii mainetta yhtenä paperitaidealan pioneereista Suomessa. Hattusen teoksissa esteettisiin ratkaisuihin yhdistyy perinteinen paperinvalmistus, joko konkreettisesti tai vain viittauksina. Usein teokset on valmistettu paperimassasta. Mittasuhteet vaihtelevat, teokset voivat olla suurikokoisia tilataideteoksia tai pieniä ja postikortin kokoisia. Henkilökohtaisista aiheista lähteissä teoksissa materiaalilla on aina tärkeä merkitys. Kuvassa 3 on teos nimeltään *Mongoliprinsessan yömyssy*. Teoksen syntyyn on vaikuttanut taiteilijaa vaivannut vakava sairaus, pään alueella havaittu kasvain.

Pitsimäinen teos on valmistettu paperimassasta, ja sen on tarkoitus suojata sairastunutta ruumiinosaa. Teoksen hauraus ja herkkyys kertovat elämästä ja sen väliaikaisuudesta. Kuvassa 4 on teos, jonka nimi on *Anima*. Se on valmistettu kollaasi-tekniikalla käsintehtyä paperista ja siinä on käytetty kultausta. Animaa kuvataan erilaisilla elementeillä, pitsimäisellä ja epätasaisella arkkimuotoisella paperilla, ja säännön mukaisilla kullatuilla ja värjätyillä palloilla. Pallot muodostavat kontrastin vaaleaan taustaan, mutta taustan epätasainen pinta, paperinkuidut, kuultavat läpi.

Kuva 3: Leenakaisu Hattunen; Mongolprinsessan yömyssy, 2009. Materiaali: käsintehty paperi, kultaus, kollaasi.

Kuva 4: Leenakaisu Hattunen; Anima, 2011. Materiaali: käsintehty paperi, kultaus, kollaasi.

4.1.3 Erja Huovila

Erja Huovila on vuonna 1964 syntynyt Jyväskylästä kotoisin oleva Fiskarsissa asuva kirjansitoja ja paperintekijä. Haastattelin häntä Fiskarsin paperitalossa 3.7.2009. Huovila on opiskellut taidegrafiikan vedostajaksi useiden nimekkäiden suomalaisten kuvataiteilijoiden johdolla ja työskennellyt vuodesta 1994 Kuvataideakatemian grafiikan osaston työmestarina. Tämän lisäksi hän on opiskellut japaninpaperin valmistusta Japanissa ja suorittanut kirjansitojan ammattitutkinnon Tyrvään käsi- ja taideteollisuus oppilaitoksessa. Huovilalla on taidealan koulutuksen lisäksi lastentarhanopettajan pätevyys. Huovilalle myönnettiin Jenni ja Antti Wihurin säätiön Käden taito -tunnustuspalkinto vuonna 2005.

Huovila kokee itsensä ensisijaisesti kirjansitojaksi ja paperintekijäksi, ei kuvataiteilijaksi. Työtään rakastavan Huovilan työskentelymetodeissa on kuitenkin paljon yhteistä haastateltujen kuvataiteilijoiden kanssa, mutta hän korostaa, ettei hänellä ole taiteellisia

intentioita. Huovilan valmiit teokset ovat käyttöesineitä, kirjoja, rasioita ja paperiarkkeja. Teokset ovat uniikkeja, jokaisen esineen kohdalla materiaalit on valittu huolella ja valmistettu itse alusta alkaen. Käsityötaituruus on tässä viety huippuunsa. Kuvassa 5 on yksityiskohta käsintehtyistä paperiarkeista. Kuvassa 6 on käsintehtyistä papereista valmistettuja kansioita, rasioita ja kirja.

Kuva 5: Erja Huovila; käsintehtyä paperia, 2009.

Kuva 6: Erja Huovila; käsintehtyillä paperilla päällystettyjä rasioita ja kansioita, 2009.

4.1.4 Eija Isojärvi

Eija Isojärvi on vuonna 1957 Sallassa syntynyt kuvataiteilija, haastattelin häntä 24.9.2009 Orivedellä, Isojärven työhuoneella. Isojärvi on opiskellut Limingan taidekoulussa, Taideteollisessa korkeakoulussa, Konsthögskolanissa Tukholmassa ja Kuvataideakatemiassa. Isojärvi on pitänyt useita yksityis- ja ryhmänäyttelyitä sekä kotimaassa että ulkomailla. Hän on myös opettanut useissa taidealan oppilaitoksissa. Isojärvi on saanut Suomen paperitaiteen tunnustuspalkinnon vuonna 1993 ja Rovaniemen kaupungin taiteilijapalkinnon 1995.

Isojärvi on toiminut paperitaiteen uranuurtajana Suomessa 80-luvulta lähtien. Hän valmistaa käsin teoksissaan käyttämänsä paperimassan. Teokset ovat poikkeuksetta sellaisia, että hieno puuvilla- ja pellavakuiduista koostuva materiaali tulee esiin. Oman henkilöhistoriansa lisäksi Isojärvi käsittelee teoksissaan yleisempiä, perheeseen ja sukuun liittyviä teemoja, sekä ihmisen luontosuhteeseen liittyviä aiheita.

4.1.5 Kaarina Kaikkonen

Kaarina Kaikkonen on vuonna 1952 Iisalmissa syntynyt helsinkiläinen kuvataiteilija. Haastattelin Kaikkosta 1.10.2010 Helsingissä Vallilan taiteilijatalossa. Kaikkonen on opiskellut Kuopion yliopistossa lääketieteellistä fysiikkaa ja valmistunut kuvataiteilijaksi Kuvataideakatemiasta. Kaikkonen on osallistunut ryhmänäyttelyihin ja pitänyt useita yksityisnäyttelyitä kotimaassa ja ulkomailla. Hän on saanut lukuisia tunnustuksia koti- ja ulkomailla, mm. Publieksprisj, Den Haag Sculptuur -palkinnon Hollannissa vuonna 2004, Ympäristötaiteen palkinnon vuonna 2002 ja Taiteen Suomi-palkinnon vuonna 2001.

Kaikkonen on tunnettu vaikuttaja Suomalaisessa kulttuurielämässä, joka kuvataiteilijana on tullut erityisesti tunnetuksi suurikokoisista julkisiin tiloihin rakennetuista installaatioistaan, jotka koostuvat käytetyistä miesten vaatteista, kuten pikkutakeista tai kravateista. Hän on käyttänyt materiaalina usein myös kierrätyspaperia. Kaikkonen samaistuu käyttämiinsä materiaaleihin, ja on kertonut purkavansa useissa teoksissaan lapsuudessa tapahtunutta traagista isän menetystä. Kuvassa 7 on Kaikkosen teos *Ja tuuli käy sinun ylitsesi*. Suurikokoiset, liikkeessä olevan näköiset puun lehdet on valmistettu voimapaperista, lasikuidusta ja hartsista. Ne täyttävät tilan ja pyrkivät lentämään ovesta ulos. Teos kuvaa luontosuhdetta, jossa ihminen kaikkine pyrkimyksineen ja tarpeineen on pieni, ja luonto suuri ja voimakas. Kuvassa 8 on teos nimeltään *Ääriiviivani*. Teos on valmistettu wc-paperista. Väritön ja aineettomuuden tunnetta luova teos perustuu valon ja varjon vaihteluun. Materiaali on äärimmäisen herkkää ja katoavaista, kuten me ihmiset olemme herkkiä ja olemme täällä vain osana luonnon kiertokulkua.

Kuva 7: Kaarina Kaikkonen; Ja tuuli käy sinun ylitsesi, 1992. Materiaali: voimapaperi, lasikuitu.

Kuva 8: Kaarina Kaikkonen. Ääriiviivani, 2005. Materiaali: wc-paperi.

4.1.6 Sirkka Könönen

Sirkka Könönen on Pohjois-Karjalasta kotoisin oleva vuonna 1947 syntynyt helsinkiläinen kuvataiteilija. Haastattelin Könöstä 15.9.2009 hänen myymälä-työtilassa Kruunuhaassa, Helsingissä. Pohjakoulutukseltaan hän on kartanpiirtäjä, ja sen jälkeen hän on opiskellut tekstiilitaidetta Taideteollisessa korkeakoulussa. Könösen teoksia on ollut esillä useissa

ryhmä- ja yksityisnäyttelyissä koti- ja ulkomailla. Hänelle myönnettiin Taideteollisuuden valtionpalkinto vuonna 1992, ja vuonna 1993 hänet valittiin Vuoden tekstiilitaiteilijaksi.

Könönen on varsin tunnettu tekstiilitaiteilijana luontoaiheisista neuleistaan, ryijyistä ja muista taidetekstiileistä, mutta tärkeä osa Könösen taidetta ovat myös kierrätysmateriaaleista koostetut installaatiot. Installaatioissaan hän leikittelee taitavasti erilaisilla materiaaleilla, näennäinen keveys kätkee sisäänsä monenlaisia viestejä. Naisena olemista ja kauneuden käsitettä pohditaan useissa teoksissa. Naisten lehdistä lainatut kuvat ja pursuileva vaaleanpunainen täyte Könösen ”kakuissa” piirtää naiskuvaa, joka ei ehkä olekaan niin houkutteleva, kuin ensi vaikutelman perusteella voisi kuvitella.

4.1.7 Kai Rentola

Kai Rentola on Kaarinassa vuonna 1955 syntynyt helsinkiläinen kuvataiteilija ja graafikko. Haastattelin häntä 23.3.2010 Taideteollisella korkeakoululla Helsingissä. Rentola valmistui graafikoksi Lahden taideoppilaitoksesta vuonna 1979 ja myöhemmin taiteen maisteriksi Taideteollisesta korkeakoulusta. Rentola on pitänyt yksityis- ja ryhmänäyttelyitä koti- ja ulkomailla. Rentola on opettanut vuodesta 1988 Taideteollisessa korkeakoulussa.

Muodon ja rakenteiden tutkimiseen keskittyvä Rentola on ensimmäisiä kuvataiteilijoita Suomessa, jotka ovat hyödyntäneet paperimateriaalia teoksissaan. Rentola toimii myös kuvanveistäjänä. Hän on perehtynyt itämaiseen ajatteluun ja tilakäsitykseen. Nykyään Kai Rentola opettaa Aalto-yliopiston Taiteen ja suunnittelun korkeakoulussa mm. typografiaa, pakkausmuotoilua ja graafista ilmaisua. Kuvassa 9 on vasemmalla *Liebe* ja oikealla *Fusion*.

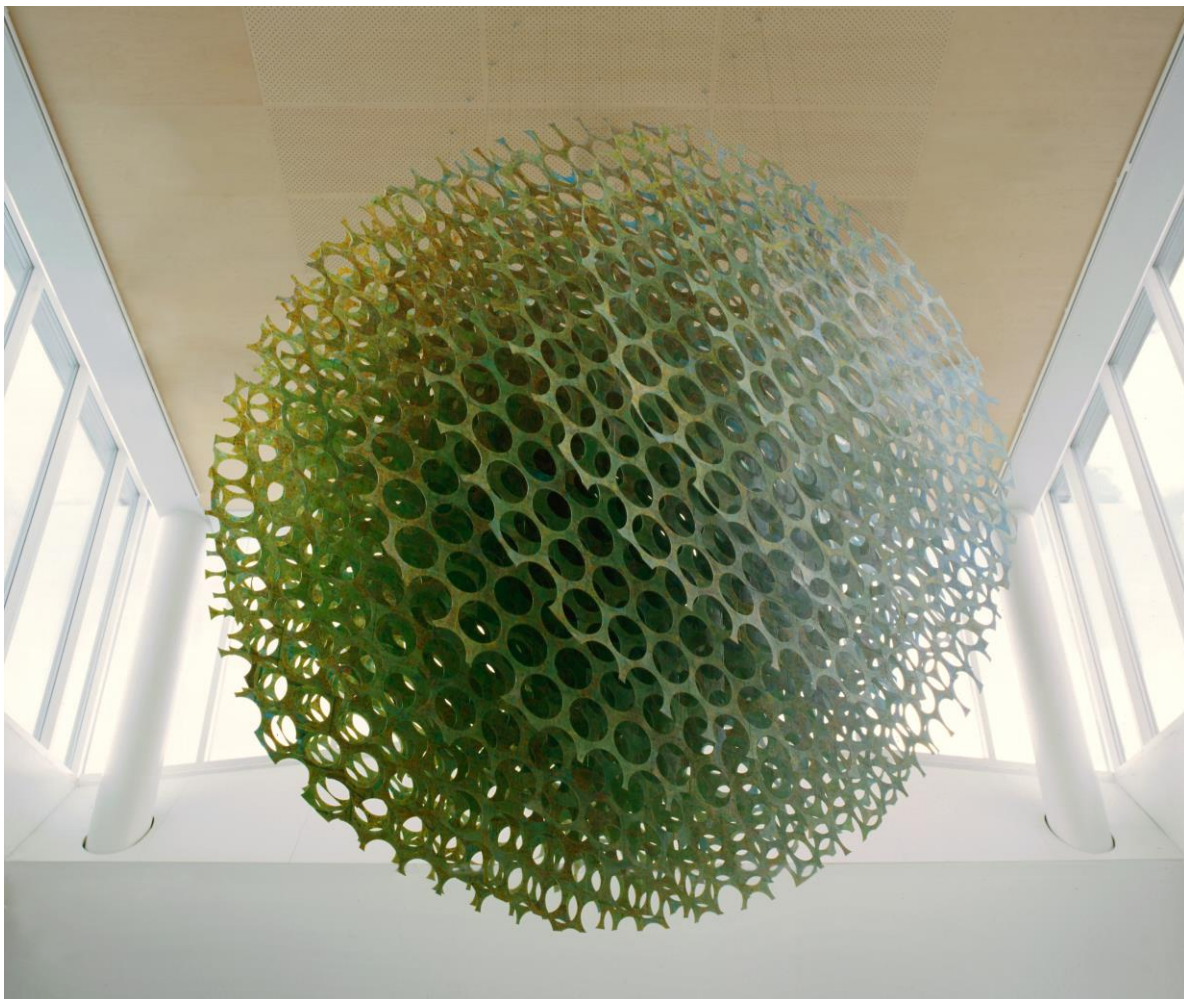
Kuva 9: Kai Rentola; Liebe (vasen). Materiaali: taivutettu akvarellipaperi, mehiläisvaha, pigmentit. Koko: kokonaisuus n. 50 x 60m. Fusion (oikea). Materiaali: taivutettu raakaselluarkki, pintaliima, kellertävä raamattupaperi. Koko: 250 x250 cm.

4.1.8 Janna Syvänoja

Janna Syvänoja on vuonna 1960 syntynyt helsinkiläinen kuvataiteilija. Haastattelin häntä 17.11.2009 Helsingin Hernesaassa taiteilijan työhuoneella. Syvänoja on opiskellut Taideteollisessa korkeakoulussa, ja valmistunut vuonna 1993 sisustusarkkitehdiksi. Hänellä on ollut lukuisia ryhmä- ja yksityisnäyttelyitä kotimaassa ja ulkomailla, ja hän on ansioitunut myös korutaiteilijana. Vuonna 1993 hänelle myönnettiin Nuoren taiteen Suomi-palkinto, vuonna 2004 Torsten och Wanja Söderbergs Pris ja vuonna 2012 PrinsEugen Medalj. Ornamon ja Grafian Muotoilija '11-näyttelyn yhteydessä Syvänoja palkittiin Vuoden 2011 taiteilijana.

Syvänojan teokset vaihtelevat käytettävistä koruista suurikokoisiin tilataideteoksiin julkisissa tiloissa. Teokset koostuvat kierrätysmateriaaleista kuten vanhoista kirjoista ja kartoista, tai luonnonmateriaaleista kuten tuohesta, ampiaispesistä ja linnunsulista. Syvänojalle materiaali on teoksen lähtökohta. Ohuista paperin siivuista, tai muusta materiaalista, rakentuu uusia muotoja, ja uusia kokonaisuuksia. Alkuperäisessä materiaalissa olevat tekstit, kuvat tai pinnat synnyttävät uusia struktuureja ja muotoja.

Luonto ja kierrätysmateriaalien alkuperä seuraavat mukana uudessa teoksessa uuden tarinan muodossa. Kuvassa 10 on teos *Home Base*. Se on valmistettu vanhojen puhelinluetteloiden karttasivuista, jotka on ensin muovitettu ja sitten vahattu. Teos on pallon muotoinen ja suurikokoinen, mutta vaikutelma ei ole raskas reikämäisen rakenteen vuoksi. Reiät pienenevät pallon sisälle päin mentäessä, jolloin syntyy syvyysvaikutelma. Teos on ripustettuna koulussa tilaan, joka näkyy yhtä aikaa kirjastosta, ruokalasta ja aulasta. Yhteys koululaiskatsojiin saadaan helposti, kun he voivat katsoa omaa sijaintiaan kartalta. Kuvassa 11 on kierrätysmateriaalista, paperista ja teräslangasta, valmistettu kaulakoru. Kirjasta on leikattu sopivan muotoinen nippu paperia. Paperiarkit on pujotettu yksi kerrallaan teräslankaan kolmiulotteiseen muotoon. ja muotoiltu. Kirja sisältöineen tulee osaksi teosta.

Kuva 10: Janna Syvänoja; Home Base, 2004. Materiaali: vanhojen puhelinluetteloiden karttasivut, muovi, vaha. Diam. 300 cm.

Kuva 11: Janna Syvänoja; kaulakoru, 2011. Materiaali: kierrätetty paperi, teräs. Koko: 14 x 10 x 9cm.

4.1.9 Annaliisa Troberg

Annaliisa Troberg on espoolainen vuonna 1943 syntynyt tekstiilitaiteilija. Haastattelin Trobergia 20.8.2009 Espoon Suvisaaristossa taiteilijan kotona ja työhuoneella. Trobergilla on monipuolinen tekstiilitaiteen alan koulutus, ensin hän opiskeli Kreetta Pohjanheimon tekstiilikoulussa ja sen jälkeen Taideteollisessa korkeakoulussa. Uransa 1960-luvulla aloittanut Troberg on esitellyt teoksiaan yksityis- ja ryhmänäyttelyissä ympäri maailmaa. Trobergille on myönnetty valtion taiteilijaeläke vuonna 2009.

Trobergin teoksissa luonto toimii tärkeänä innoittajana, ja käytetyt materiaalit ovat kierrätysmateriaaleja tai luonnonmateriaaleja. Paperimassasta, pellava- ja juuttikuiduista koostuvat teokset syntyvät hitaan kuivatusprosessin tuloksena. Veistosmaiset usein kruunun tai seppeleen muotoiset teokset koostuvat kymmenistä erilaisista lehdistä, jotka saavat muotonsa luonnosta kerätyistä materiaaleista. Teosten kantava teema on huoli luonnon monimuotoisuuden säilymisestä. Kuvassa 12 on seppeleen muotoinen teos, ja kuvassa 13 on yksityiskohta toisesta teoksesta, jossa on käytetty samaa tekniikkaa. Seppeleet koostuvat yksittäisistä lehdistä, jotka on valmistettu pellavakuiduista valmistetusta massasta. Lehdet on käsitelty mehiläisvahalla ja ommeltu yhteen, ja seppele on muotoiltu. Teoksissa toistuvat herkäät luonnon värit, luonnon valkoisen ja harmaan sävyt. Seppeleet antavat hauraan ja särkyvän vaikutelman, mutta käytännössä ne ovat lujaa tekoa ja kestävät käsittelyä.

Kuva 12: Annaliisa Troberg, 2009.

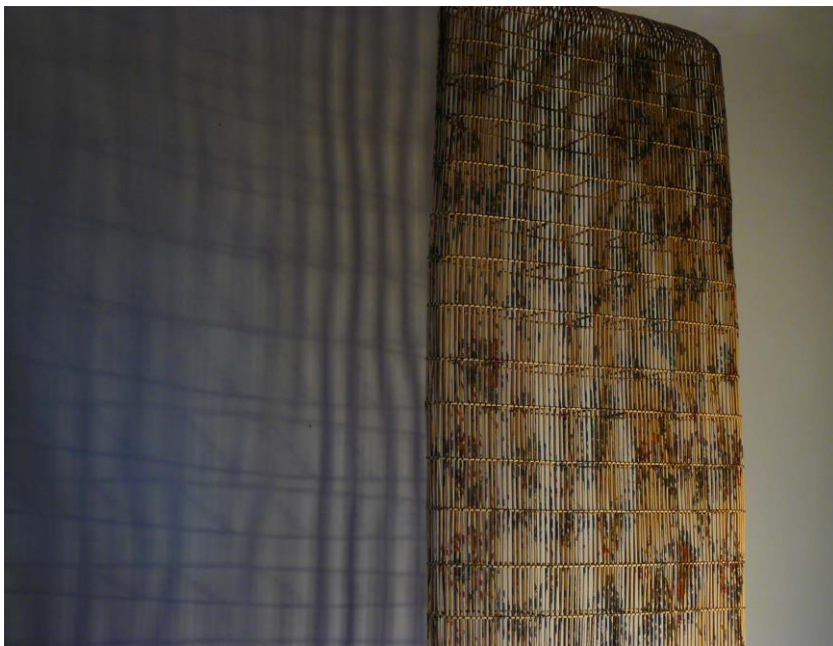

Kuva 13: Annaliisa Troberg; yksityiskohta teoksesta, 2009.

4.1.10 Merja Winqvist

Merja Winqvist on helsinkiläinen vuonna 1949 syntynyt kuvataiteilija. Haastattelin Winqvistiä 16.12.2010 Helsingissä taiteilijan kotona. Hän on opiskellut Taideteollisessa korkeakoulussa ja valmistunut vuonna 1982. Winqvist on pitänyt lukuisia yksityis- ja ryhmänäyttelyitä kotimaassa ja ulkomailla. Hänet on valittu vuonna 2003 vuoden tekstiilitaiteilijaksi.

Winqvist on koulutukseltaan alun perin tekstiilitaiteilija, mutta hän käyttää teostensa materiaaleina pääosin alumiinia ja paperia. Teosten taustalla on luonnon monimuotoisuuden aiheuttamat kysymykset ja samalla vaivaava huoli kaiken katoavaisuudesta. Winqvist tutkii pienistä kappaleista rakentamalla teoksissaan kolmiulotteisten kappaleiden jännitteitä ja muotojen kestävyyttä. Toimiva muoto tuottaa samalla esteettisen lopputuloksen, käytännöllisyys on kaunista. Kierrätysmateriaaleista koostuvissa teoksissa yhdistyvät taiteilijan ideologiaan sopivat käsityötaito ja ekologinen niukkuus. Kuvassa 14 on yksityiskohta teoksesta *Kuiva kausi* ja kuvassa 15 on teos nimeltään *Sarvi*. Molemmat teokset on tehty kierrätyspaperista valmistetuista pienistä rullista. Valon ja varjon vaihtelu saa teokset leijumaan ilmassa, ilme on graafinen ja kevyt. Pienistä yksityiskohdista rakentuu vaikuttava kokonaisuus.

Kuva 14: Merja Winqvist; *Kuiva kausi*. Materiaali: painettu paperi. Koko: 200 cm.

Kuva 15: Merja Winqvist; Sarvi. Materiaali: paperi. Koko: 220 cm.

4.2 Paperi materiaalina taiteessa

Paperi mielletään taiteessa usein pohjamateriaaliksi, kuten akvarellimaalauksen, grafiikan tai valokuvien kohdalla. Tekniikka sanelee paperille asetettavat vaatimukset, esimerkiksi grafiikassa käytettävien papereiden materiaalien tulee olla pitkäkuituista ja kestää käsittelyä, valokuvapaperit taas ovat keskimäärin tavallista paperia tiiviimpiä ja painavampia.⁷¹ Paperitaiteesta varsinaisesti puhuttaessa tarkoitetaan kuitenkin yleensä taidetta, joka tehdään paperista, ei paperille.⁷²

Paperi ei ole tasa-arvoinen materiaali klassisten taiteessa käytettyjen materiaalien, kuten kiven tai pronssin rinnalla. Paperi on näihin materiaaleihin verrattuna halpaa ja arkista. Paperista voidaan kuitenkin muokata miltei mitä tahansa. *”Paperi voi olla nestemäistä kuin maali, graafisen herkkää kuin piirros, kevyttä kuin ilma, liikkuvaa ja silti vakaata, lähes veistoksellista, se voi ottaa minkä muodon hyvänsä”*, maalailee saksalainen

⁷¹ Hakanen & Häkli & Manninen & Niinikoski 2010, 48, 52-53.

⁷² Kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009.

paperitaiteen tutkija Dorothea Eimert kuvaillessaan, minkälaista paperitaide on⁷³. Tässä tutkimuksessa haastatellut taiteilijat jakavat tämän näkemyksen, ja juuri tämä piirre saa monet taiteilijat valitsemaan paperin. Paperia onkin käytetty taiteessa rajattomasti, lukemattomilla käyttötavoilla.⁷⁴

Paperimateriaalin, arkisen käyttötavaran, hyödyntämiseen taiteessa voi liittyä tarkoituksellista ideologisuutta. Kai Rentola kertoo haastattelussa asiasta näin: ”*Kun paperitaide meritoitui, se muuttui samalla korkeakulttuuriksi. Itse lähdin installaation ja nomaditaiteen epäkaupallisista lähtökohdista. Teokseni ovat sen tyyppisiä, kestävämmän näköisiä, että niitä ei voi myydä, ainakaan Suomessa.*”⁷⁵ Itse tehty estetiikka ja epäkaupallisuus ovat piirteitä, jotka usein yhdistetään fluxukseen, 1960-luvulla syntyneeseen taideliikkeeseen⁷⁶. Useat muut fluxuksen liitettävät ominaisuudet voidaan myös tavoittaa paperitaiteesta: kokeellisuus, leikittely, sattumanvaraisuus, yksinkertaisuus, hetkellisyys, intermediallisuus, sovellettavuus.⁷⁷ Taidetta tehdään siitä, mitä on helposti käsillä.

Tässä tutkimuksessa haastatelluista taiteilijoista jokainen on kokeillut erilaisia menetelmiä käyttäen paperimateriaalia. Työskentelytavat ovat löytyneet erilaisista lähtökohdista. Joillekin materiaali sanelee käyttötavan, toisille materiaali mahdollistaa ajatuksen toteuttamisen. Karkeasti jaotellen haastatelluista kymmenestä taiteilijasta neljä valmistaa materiaalinsa alusta alkaen itse. Paperi ja paperimassa valmistetaan kuiduista tai lumpusta perinteisiä paperinvalmistusmenetelmiä hyödyntäen. Yksi taiteilijoista käyttää valmista käsintehtyä paperia, mutta työstää sitä vielä pitkällisesti teoksiaan varten. Yksi taiteilijoista käyttää valmista teollista paperia perinteisiä kirjansidontamenetelmiä mukaillen. Kaksi taiteilijaa käyttää kierrätysmateriaaleja lähes sellaisenaan. Kaksi taiteilijoista käyttää kierrätysmateriaaleja, mutta ne vaativat työstöä ennen käyttöä. Materiaalien merkitys on jokaiselle haastateltavalle yksilöllinen.⁷⁸

⁷³ Eimert, 1991.

⁷⁴ IAPMAN kotisivu. IAPMAN www-sivut.

⁷⁵ Kuvataiteilija Kai Rentolan suullinen tiedonanto tekijälle 23.3.2010.

⁷⁶ Fluxus. Wikipedia www-sivut.

⁷⁷ Friedman 1998, 8-9.

⁷⁸ Kuvataiteilija Aulis Harmaalan suullinen tiedonanto tekijälle 23.4.2009 & kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009 & paperintekijä Erja Huovilan suullinen tiedonanto tekijälle 3.7.2009 & kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009 & kuvataiteilija Kaarina Kaikkosen suullinen tiedonanto tekijälle 1.10.2010 & kuvataiteilija Kai Rentolan suullinen

4.2.1 Paperimassan käyttö paperitaiteessa

Paperimassatekniikka on vanha idästä Silkkitietä pitkin länteen saapunut paperintyöstömenetelmä. Siinä kierrätyspaperista, jättemateriaalista, valmistetaan kovettuvaa massaa lisäämällä siihen ainesosia, kuten liimavettä, kipsiä tai liitua. Kierrätyksen mahdollisuuksia alettiin hyödyntää jo varhain, koska paperin tuotanto oli työlästä ja kallista. Paperimassa kaupantekovälineenä tunnettiin jo 1600-luvulla. Varhaisimmat paperimassasta valmistetut esineet olivat käsityötaitoa vaativia koriste- ja käyttöesineitä, kuten lautasia ja taulunkehyksiä⁷⁹. Nykyään paperimassasta valmistetaan paljon koruja⁸⁰.

Paperitaiteen yhteydessä paperimassasta puhuttaessa ei useinkaan tarkoiteta kierrätyspaperista valmistettua paperimassaa. Massan koostumus on tarkoin harkittu, ja ainesosat määrittelevät, miten massaa voidaan työstää ja minkälainen on lopputulos. Käytetään paperimassaa, joka valmistetaan käytetyistä tai ylijäämistä tekstiilimateriaaleista. Paperimassa tehdään paperinvalmistuksen periaatteita mukaillen. Massaa varten jauhetaan kuituja, jotka ovat useimmiten puuvillaa tai pellavaa.⁸¹ Massan koostumus vaihtelee käytettyjen ainesosien mukaan. Puuvillasta ja pellavasta valmistetut massat eroavat toisistaan. Pellavasta tulee jauhettaessa läpikuultavaa. Puuvillakin pehmenee, mutta pellavassa säilyy sille tunnusomainen kiilto. Pellavalumpusta ei kuitenkaan tule samanlaista massaa kuin pellavakuidusta.⁸² Massan joukkoon voidaan lisätä melkein mitä tahansa, esimerkiksi kasvinosia tai muovia. Massan valmistuksessa käytetään kierrätysmateriaaleja ja luonnonmateriaaleja, mutta tähän ei välttämättä liity kierrätysideologiaa, se voi olla vain osa prosessia.⁸³ Paperitaiteen pitkäkestoisen hyvän paperin tekeminen ei kuitenkaan ole vastakohta kierrätykselle, vaikka hyvin tehty paperi voi kestääkin vuosituhansia.⁸⁴

---

tiedonanto tekijälle 23.3.2010 & kuvataiteilija Janna Syvänojan suullinen tiedonanto tekijälle 17.11.2009 & kuvataiteilija Annaliisa Trobergin suullinen tiedonanto tekijälle 20.8.2009 & kuvataiteilija Merja Winqvistin suullinen tiedonanto tekijälle 16.12.2010.

⁷⁹ Hakanen & Häkli & Manninen & Niinikoski 2010, 54.

⁸⁰ Putkonen 1995, 287.

⁸¹ Kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009 & kuvataiteilija Annaliisa Trobergin suullinen tiedonanto tekijälle 20.8.2009.

⁸² Kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009.

⁸³ Paperintekijä Erja Huovilan suullinen tiedonanto tekijälle 3.7.2009

⁸⁴ Kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009.

Taiteilijalle paperimassa on haastava materiaali. Massasta muotojen saamiseksi täytyy olla taitava kuvanveistäjä.⁸⁵ Materiaalin tuntemus ja hallinta ovat ensi arvoisen merkityksellistä. *”On tärkeää, että oma materiaali hallitaan kunnolla, ja se näkyy voimakkaasti. Tämä piirre on voimistunut paperitaiteessa. Tekeminen on pitkälle vietyä, hienoa taituruutta. Paperista ei tehdä enää siksi, että se on muodikasta. Paperikin voi olla niin monenlaista. Materiaali rupeaa taipumaan ajatukselle. Ihmiset tietävät paperista jo aikalailla, paperimassa ei tarkoita enää lastentapahtuman uusiomassaa, vaan tuloksena on hienoja erilaisia papereita”*, kertoo Leenakaisu Hattunen.⁸⁶

Usein kaikki materiaalin muokkaukseen liittyvät työvaiheet halutaan tehdä itse. Luonnonmateriaaleja, lumppua ja kasveja, teoksissaan käyttävä Annaliisa Troberg kertoo: *”Innostus tulee tekemisestä. Kun pääsee työhön kiinni, ei voi lopettaa. Työskentely on hidasta. Jauhan ja käsittelen materiaalin, ja muotoilen lehdet, ja käsittelen ne, ja sitten vasta alan tehdä teosta.”* Paperiarkkien, kuten paperimassankin, valmistus on kurinalaista työskentelyä, jossa jokaisen työvaiheen täytyy sujua määrätyllä tavalla halutun lopputuloksen aikaan saamiseksi. *”Kaikissa teoksissa näkyy, että prosessi on pitkä. Paperin tekeminen vie aikaa. Kun tekee paperiarkin, siitä on 95 % vettä. Sen saaminen kuivaksi kestää monta kuukautta. Joka päivä pitää vaihtaa kuivat huovat, usein monta kertaa päivässäkin. Arkkia tehdessä täytyy alusta lähtien olla selvä, mitä se on, mitä siitä tulee. Se onnistuu tai epäonnistuu. Täytyy olla tarkka suunnitelma, miten työn tekee.”* Kolmiulotteisten teosten kohdalla työskentely on vapaampaa. Mahdollisuuksia on paljon.⁸⁷ Paperimassaa teoksissaan käyttävä Eija Isojärvi kertoo omasta prosessistaan: *”Tuskastun siihen, että on niin paljon työvaiheita. Silputa lumppua, repiä, leikata, pestä, huuhtoa ja laittaa. Haluaisin oppipoikia tekemään kaikki ne vaiheet. Voisin vain katsoa vierestä. Toisaalta en tiedä, tulisiko siitä niin hyvää massaa, jos joku muu seisoi hollanterin vieressä. Voisi tulla jokin muu sävy. Kosketus massaan on koko ajan tärkeää. Jos jonkin hetken tekemisprosessista olisi poissa, menettäisi jotain.”* Paperin valmistuksen historia ja materiaalin oma historia vaikuttaa työskentelyyn. *”Materiaalin sisäinen tuntemus, mistä se tulee, miten sitä on tehty, on tärkeää. Joskus tuntuu, että on itse yhtä kuitua, kuituaines on siinä tärkeä. Elämä, mikä materiaalilla on, on tärkeä. Vaikka se on tehty paperiksi, se jatkaa elämäänsä jollakin tavalla. Kuidulle on ollut väkivaltainen, se on laitettu kauheaan*

⁸⁵ Kuvataiteilija Kai Rentolan suullinen tiedonanto tekijälle 23.3.2010.

⁸⁶ Kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009.

⁸⁷ Kuvataiteilija Annaliisa Trobergin suullinen tiedonanto tekijälle 20.8.2009

hollanteriin, ja silti se elää vielä. Ja voi vielä muuttuakin”, kertoo Eija Isojärvi.⁸⁸ Myös Leenakaisu Hattunen kuvaa työprosessia hitaaksi ja työlääksi: *”Paperitaiteen tekeminen on hidasta tuskaista nyppimistä, oikotietä ei ole. Siinä on aina mukana niitä Duchampin moittimia erilaisia aineita, hajuja, joihin voi jäädä kiinni.*” Hattunen viittaa siihen, miten materiaalin mukanaan tuoma estetiikka on läsnä paperitaideteoksissa. Samalla hän kuitenkin kiittää materiaalia siitä, että aineettomuuden vaikutelma syntyy helposti.⁸⁹

Taideteoksen luominen paperimassasta paperitaiteessa on luonteeltaan toisenlaista kuin monissa muissa taidemuodoissa. Työskentelyintensiteetti on toinen kuin vaikkapa maalaustaiteessa, jossa edetään siveltimenveto kerrallaan. *”Maalatessa näet tuloksen aina heti. Paperin tekemisessä viehättää se, että voi tehdä, ja voi olla vähän aikaa, ja katsoa mitä tuli. Ajatuksen kanssa ei tarvitse olla koko ajan läsnä. Paperissa voi kääntää asioita miten päin vaan. Dialogi teoksen kanssa on erilaista*”, kertoo Eija Isojärvi. Vaikka materiaalin valmistukseen liittyvät työvaiheet vaativat täsmällisyyttä, valmis teos voi poiketa alkuperäisestä suunnitelmasta. Muotoa voidaan työstää ja muuttaa koko ajan työskentelyn aikana. Oikea muoto teokselle löytyy työn edetessä. *”On kiehtovaa, että lopputulos voi olla jotain aivan muuta kuin alkuperäinen ajatus. Materiaali haluaakin olla toisella tavalla. Siitä voi tulla jotain ihan uutta. Aina ei tiedä mikä lopputulos on, kun alkaa tehdä muotoa*”, sanoo Annaliisa Troberg. Jokin työvaihe voi olla ratkaiseva, valmiin teoksen muoto ja sommittelu voi riippua paljonkin siitä, miten esimerkiksi massan värjäys on onnistunut. Kokonaisuudessaan teos syntyy pitkäjänteisen työn tuloksena.⁹⁰

Käsityöläisyys kuuluu paperitaiteen tekemiseen, paperimassan työstämiseen. Työprosessit ovat pitkiä, rutiininomaisia, työläitä. Työn tekeminen ei kuitenkaan ole armotonta puurtamista kohti lopputulosta, vaan kyseessä on intensiivinen luova prosessi, vuoropuhelu materiaalin kanssa. Erityisesti prosessin suuritöisyyttä kuvaavat taiteilijat viittaavat useasti materiaalin elollisuuteen. Se elää, hengittää ja muuttaa muotoaan. Puhutaan jopa materiaalin kuolemattomuudesta, joka erikoisella tavalla yhdistyy käytännöllisyyteen. Teos voidaan tuhota ja työstää uudelleen, yhä uudelleen. Intensiivinen suhde materiaaliin vaatii, että työvaiheet on tehtävä itse. Lopputulos on useiden osatekijöiden summa. Materiaali on voimakkaasti läsnä, eri työvaiheissa ja myös lopputuloksessa, mutta se ei toimi

⁸⁸ Kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009

⁸⁹ Kuvataiteilija Leenakaisu Hattunen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009.

⁹⁰ Kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009 & kuvataiteilija Annaliisa Trobergin suullinen tiedonanto tekijälle 20.8.2009.

päämääränä. Lopputuloksessa esineellisyys ei enää näy, vaan teos on aineeton ja itsellinen kokonaisuus.

4.2.2 Teollisesti valmistetun paperin ja kierrätysmateriaalien käyttö paperitaiteessa

1960-luku ja 1970-luku olivat Arte Poveran voimakkainta vaikutusaikaa. Tämä poliittinen ja epätraditionaalinen taidesuuntaus nosti arkisia ja arvottomina pidettyjä esineitä ja materiaaleja taideteosten asemaan.⁹¹ Roskasta tuli taidetta ja myös teollisesti valmistettuja papereita alettiin käyttää taideteosten materiaaleina. Uuteen yhteyteen nostettuna paperi koki muodonmuutoksen. Taiteilijat tutkivat materiaalin mahdollisuuksia, ja erilaisten työstötekniikoiden avulla he onnistuivat saamaan paperista esille jotakin uutta, todentamaan sen luonteen ja laadun mukaisia muotoja.⁹² Suomessa kierrätettävää paperia alettiin käyttää taideteosten materiaalina 1970-80-luvuilta lähtien, joskin tekijöitä oli vielä harvassa⁹³. Ympäristömyönteisen ajattelun yleistyttyä 1990-luvulta saakka tilanne on muuttunut. Kierrätettävien materiaalien, joihin kierrätettävä paperikin lukeutuu, käyttö taiteessa ja taidekäsityössä elää nousukautta.⁹⁴

Kierrätys voi olla vain osa prosessia, vaikka työskentelyn taustalla olisikin ympäristömyönteistä ajattelua⁹⁵. Useat haastatelluista taiteilijoista olivat tyytyväisiä siitä, että oma taiteenlaji perustuu materiaalien kierrätykselle, vaikka se ei olekaan materiaalin valinnassa merkittävin tekijä.⁹⁶ Teos voidaan myös tehdä hajoavasta materiaalista, ja sen ei ole tarkoituskaan kestää. Se voi toimia kuten performanssitaide, olla olemassa vain tietynä hetkenä, ilman käsitetaiteellista näkökulmaa. Taideteos voi näin päätyä uudelleen kierrätettäväksi seuraavaan taideteokseen.⁹⁷

Kierrätysajatus paperitaiteessa voi ilmetä hyvin monimuotoisena. Kierrätysajatus on voinut syntyä sivutuotteena valitun materiaalin vuoksi, tai materiaali on voitu valita sen

⁹¹ Arte Povera. Artcyclopedian www-sivut.

⁹² Eimert, 1991.

⁹³ Kuvataiteilija Janna Syvänojan suullinen tiedonanto tekijälle 17.11.2009 & kuvataiteilija Merja Winqvistin suullinen tiedonanto tekijälle 16.12.2010.

⁹⁴ Hakanen & Häkli & Manninen & Niinikoski 2010, 61.

⁹⁵ Kuvataiteilija Sirkka Könösen suullinen tiedonanto tekijälle 15.9.2009.

⁹⁶ Kuvataiteilija Annaliisa Trobergin suullinen tiedonanto tekijälle 20.8.2009.

⁹⁷ Kuvataiteilija Aulis Harmaalan suullinen tiedonanto tekijälle 23.4.2009 & kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009.

kierrätysominaisuuksien vuoksi. Kierrätysmateriaaleilla on oma estetiikkansa ja historiansa. Työstämällä materiaalin ulkomuoto voi muuttua niin, että alkuperäistä esinettä tai materiaalia ei voida tunnistaa, ja valmiissa taide-esineessä työstäminen ei näy. *”Teosten mielekkyys tulee siitä, että ne on tehty materiaaleista, joilla on menneisyys. Materiaalin fyysiset ominaisuudet antavat rajat sille, miten muotoa pystyy rakentamaan, mutta kierrätysmateriaalista tuleva tekstuuri tai jokin muu viesti vaikuttaa lopputuloksessa sisällöllisesti ja ulkoisesti.”*, kertoo Janna Syvänoja. Syvänoja hyödyntää teoksissaan vanhoja sanakirjoja. Paksusta nipusta sanakirjan sivuja leikataan määrätyn muotoinen pala, josta syntyy halutun muotoinen objekti. Valmiista teoksesta on mahdollista hahmottaa, että materiaalina on käytetty kirjaa, ja sanat ovat osittain luettavissa teoksesta.⁹⁸ Teollisesti valmistettuja papereita voidaan paperitaiteessa käyttää siis samaan tapaan kuin paperimassaa. Yksittäisistä arkeista tai kappaleista voidaan koota laajempia kolmiulotteisia kokonaisuuksia. Sirkka Könönen yhdistää teoksissaan monenlaisia materiaaleja, joilla on kullakin oma historiansa. Esineet on kerätty ympäri maailmaa kirpputoreilta ja kierrätyslavoilta. Teos voi koostua esimerkiksi puolalaisesta virkatusta pitsistä, alumiinilusikoista ja kiiltäväpintaisista naistenlehdistä. Könösen teosten keveys on kuitenkin näennäistä: *”Teoksessa on mieluiten joku ajatus mukana. Ei tehdä semmoista kepposta, että pahville suunnilleen liimataan. Kauniit ja hyvin tehdyt, ja työteliäät, saavat armon, esimerkiksi taivutettu rautalanka voi olla hyvin kaunis.”*⁹⁹

Materiaali määrittää teosta, ja kaikilla materiaaleilla on omat ehtonsa. Kierrätysmateriaalejakin voidaan joutua työstämään pitkällisesti, vaikka tekniikat ovat toiset kuin paperimassan suhteen. Merja Winqvist kertoo omasta työskentelytavastaan: *”Käytän valmista voimapaperia, en itse tee massaa. Kukkakauppojen painettu, kuvioitu käärepaperi on erinomaisia. Työhön tulee sattumallinen kuviointi, jos sitä tavoittelee. Liiman ja lakan kanssa kovettelen valmiista paperista pieniä putkia, jotka ovat se oikea materiaali. Teen siis itse materiaalin paperista. Paperiin lisätään takaisin niitä sideaineita, joita puusta on otettu, kun siitä on tehty paperia. Materiaali muuttuu takaisin puunomaiseksi, kovaksi oksaksi, joka on kuitenkin ontto ja kevyt. Keveys on suuri kantava*

⁹⁸ Kuvataiteilija Janna Syvänojan suullinen tiedonanto tekijälle 17.11.2009.

⁹⁹ Kuvataiteilija Sirkka Könösen suullinen tiedonanto tekijälle 15.9.2009.

ajatus, teokset ovat hyvin keveitä ja kevyen näköisiä myös. Sisältävät mahdollisimman vähän materiaa.”¹⁰⁰

Vallitsevasta ympäristömyönteisestä ajattelusta huolimatta kierrätyspaperi materiaalina tuo myös lisää haastetta taideteoksen tekemiseen. Se ei tuo taidekontekstia itsessään kuten arvokkaammat materiaalit, paperia voidaan tässä mielessä pitää jopa jonkinlaisena antimateriaalina taiteen tekemisessä. Kaarina Kaikkonen kertoo omasta materiaalin valinnastaan: *”Samaistuin aina vähän huonompaan materiaaliin itse. Se on osa identiteettiä, olen esimerkiksi tehnyt vessapaperista omakuvan, jonka nimi on Ääriviivani. Siinä nimenomaan materiaali on tärkeä. Teos on tehty häviämään, kuten olen itsekin tehty häviämään, minut on tehty häviämään tästä maailmasta, olen tilapäisesti täällä. Minua ei ole tehty ainakaan kullasta tai pronssista, vaan vessapaperista, osaksi luontoa kiertämään, sinne heti vaan. Hetken ollaan ikään kuin koossa ja sitten hajotaan. Teoksen ajatuksena on se rajaviiva, missä minä olen, mikä minä olen suhteessa ympäristöön, ja se suhde on aika häilyväinen. On toisia tilanteita, joissa oman identiteetin voi kokea suureksi ja voimakkaaksi, mutta myös niitä, joissa ympäristö voi olla sellainen, että kutistuu. Välillä ei näe, missä raja kulkee.”* Prosessi, jossa jostakin materiaalista tulee muoto, voi olla pitkä. Ajatus käyttää vessapaperia taideteoksessa oli kypsynyt Kaikkosen mielessä vuosia. Vieraillessaan Puolassa taiteilijaresidenssissä hän oli asunut hotellissa, jossa ei ollut vessapaperia. Hartaiden pyyntöjen jälkeen taiteilijalle oli toimitettu paperia pieni käsin kääritty rulla, jossa oli vähän paperia. Paperi oli karkeaa ja harmaata, kuin kreppipaperia. Taiteilija ei voinut käyttää kaunista rullaa, vaan ihasteli sitä ja valokuvasi paperin.¹⁰¹

Kierrätysmateriaalien historia voi toimia innoittajana teoksen syntymisessä tai ja sitä voidaan muokata haluttuun suuntaan. Materiaalin valinnan tärkeyttä ei voi korostaa liikaa. Janna Syvänoja kertoo: *”Teoksesta tekee merkityksellisen se, että siihen käytetyn materiaalin sisällöllinen puoli aukeaa uudella tavalla. Siinä on mukana materiaalin aikaisempi elämä, sen käyttötarkoitus. Kaikki ne asiat ja tarinat jatkavat elämäänsä työni kautta. Teos syntyy prosessin tuloksena. Työtä aloittaessa on olemassa aavistus teoksesta, mutta materiaalin kanssa vietetyn ajan kautta syntyy muoto, jonka kautta idea tulee esille. Jokaisella materiaalilla on omassa mittakaavassa puhuva kieli, materiaalilla on oma ääni. Paperi on hyvin muuntuva materiaali, joka muuttuu kevyen läpikuultavasta raskaaksi*

¹⁰⁰ Kuvataiteilija Merja Winqvistin suullinen tiedonanto tekijälle 16.12.2010.

¹⁰¹ Kuvataiteilija Kaarina Kaikkosen suullinen tiedonanto tekijälle 1.10.2010.

*kiveksi tai puuksi. En värjää materiaalia, vaan näytän ja käytän työssäni hyväkseni materiaalin omaa historiaa, esimerkiksi kirjan sisältämä teksti näkyy harmaina kuvioina teoksen pinnalla. Viestillinen sisältö tulee tästä, teksti on tallella, mutta se pitää lukea uusin silmin. Paras tulos syntyy, jos pystyy avaamaan uusia sisältöjä arkisissa asioissa, jos voi nähdä ja auttaa näkemään.*¹⁰²

Paperin muotoa ajatellessa mieleen nousee helposti valkoinen paperiarkki, kaksiulotteinen, askeettinen esine. Esine on niin yksinkertainen, että se on suorastaan meditatiivinen. Muotojen määrä on rajaton, ja juuret paperin muotoiluun voidaan löytää kotimaisista arkiesineistä, joiden muodon on sanellut käytännöllisyys. Kai Rentola kertoo: *”Paperi on pinta, jossa on kaksi puolta. Se taittuu edestakaisin, rakenteita ei ole kovin paljoa olemassakaan. Kaikki rakenteet ovat sukua toisilleen, huolimatta siitä millaisia muotoja ne tuottavat. Siirrytään filosofian puolelle: muotojen määrä on loputon. Kaikki on samaa, se varioituu, perusratkaisuja ei ole kovin paljoa. Suomalaiset ovat osanneet vanhastaan diagonaalirakenteen, se vain on välillä unohdettu. Hyviä esimerkkejä tästä ovat tuohus ja mämmiastia. Ajatus on sama, otetaan pala tuohta ja taitetaan.*¹⁰³ Tuohi ja paperi on materiaalina muutenkin helppo rinnastaa, alkuperä on samankaltainen ja ulkoisesti materiaalit muistuttavat toisiaan. Haastatelluista taiteilijoista Janna Syvänoja käyttää taiteessaan myös tuohta.

Kierrätysmateriaalien tai muun valmiin arkkimateriaalin käyttö voi olla yksinkertaisesti luontevin tapa työskennellä. Paperi voi materiaalina olla väline, joka on luo miellyttävät puitteet työskentelylle. Se ei rajoita, vaan mahdollistaa ominaisuuksiensa vuoksi. Aulis Harmaala kertoo: *”Kierrätysmateriaalien käyttö on työskentelyssä suositeltavaa taloudellisuuden, sekä ajatuksen ja käsitteellisen puolen vuoksi. On helpompaa rakentaa työt niistä. Paperissa kiehtoo sen keveys, näennäinen keveys. Materiaali saadaan näyttämään miltä tahansa. Se on tärkeää. Voi itse hakea sitä, miltä sen haluaa näyttävän. Jos valaa teoksen pronssiin, se on siinä. Jos tekee paperista, on paljon enemmän mahdollisuuksia. Se on tärkeintä myös ajatusleikin, käsitteellisen puolen, ja materiaalsenkin puolen kannalta.*¹⁰⁴ Kai Rentola sanoo samaa: *”Paperin kautta voi tutkia luonnon rakentumista. Paperi on materiaalina äärettömän luonnonmukainen, koska*

¹⁰² Kuvataiteilija Janna Syvänojan suullinen tiedonanto tekijälle 17.11.2009.

¹⁰³ Kuvataiteilija Kai Rentolan suullinen tiedonanto tekijälle 23.3.2010.

¹⁰⁴ Kuvataiteilija Aulis Harmaalan suullinen tiedonanto tekijälle 23.4.2009.

se sisältää vettä ja tarvitsee kosteutta, ja voidaan taas kuivasta elvyttää kostuttamalla. Paperi on joustava, se palautuu muotoonsa. Paperilla voi tutkia asioita, jotka ovat palauttamattomia joissakin muissa materiaaleissa. Kevyessä materiaalissa esimerkiksi kierteisiä rakenteita voidaan tutkia helposti ja monimuotoisesti.” Rentolan teoksista materiaalia ei aina ole helppo tunnistaa. Paperi materiaalina näyttäytyy tavalla, jota ei perinteisesti pidetä paperimateriaalille tyypillisenä. Rakenteiden tutkiminen on Rentolan teoksissa pääosassa. Hän kertoo: *”Muoto on sivutuote, rakenne on tärkeämpi. Konstruktio määrittelee muodon, muoto tulee melkein lahjana. Usein kysytään, mitä töissä on sisällä, mutta jos rakenne on tehty niin, että se jännittää itsensä ulospäin, mitään ei tarvita sisälle. Rakenne voi olla keveä. Ulospäin jännittyvä muoto on äärettömän vahva, kuten jalkapallossa, joka täytetään ilmalla. Työt on rakennettu samalla periaatteella, rakenne pitää jännitteen. Se on konstruktiossa ja muoto on vahva. Muoto on mietittävä tarkasti, että siitä tulee vahva.”*¹⁰⁵

4.2.3 Luonto ja muut vaikutteet paperitaiteessa

Paperimassasta teoksia valmistavat taiteilijat valjastivat paperin ajatukselle. Lopputuloksena syntyvissä teoksissa merkittävää oli aineettomuus, teoksen asema itsenäisenä taideteoksena. Kierrätyspaperia teoksissaan käyttävät taiteilijat taas sallivat materiaalin näkyä toisella tavalla. Uuden taideteoksen syntyessä myös edellinen käyttötarkoitus voi ilmetä teoksesta, tai jopa olla hyvinkin määräävässä asemassa. Materiaalin käyttötavat poikkeavat tässä toisistaan. Kierrätysmateriaalia käyttävä taiteilija saattaa lähteä työskentelemään materiaalin ehdoilla, materiaalin sisältämä viesti itsessään voi toimia inspiraation lähteenä. Siihen tartutaan, sitä työstetään, ja lopputuloksesta voidaan selvästi nähdä, mihin tarkoitukseen materiaalia on aikaisemmin käytetty. Paperimassasta työtään tekevä taiteilija taas työstää massaa, luo haluamansa materiaalin, jolla toteuttaa teoksen. Kahden koulukunnan välillä voidaan havaita hienoista mielipiteiden jakautumista. Voimakkaasti kärjistäen voidaan sanoa, että paperimassaa teoksissaan käyttävät taiteilijat pitävät valmista materiaalia käyttäviä taiteilijoita helpon tien kulkijoina tai vaihtoehtoisesti taiteilijoina, jotka edustavat lähes toista taiteenala.

---

¹⁰⁵ Kuvataiteilija Kai Rentolan suullinen tiedonanto tekijälle 23.3.2010.

Kierrätysmateriaalien käyttäjät taas rinnastavat paperimassan käyttäjät käsityöläisiin, joiden teoksissa ennen kaikkea estetiikka ratkaisee, ei sisältö.

Molemmissa tavoissa käyttää materiaalin pyrkimykset ovat kuitenkin samankaltaiset. Valmiissa teoksissa kiinnitetään samoihin asioihin huomiota. Tärkeää on viestin välittyminen, muoto, materiaalin tuntu ja sen mukanaan tuoma estetiikka. Tietyt ominaisuudet saavat taiteilijat valitsemaan materiaaliksi juuri paperin: olennaista on keveys, luontoelementit ja muuntautumiskyky. Muuntautumiskykyyn liittyy myös mahdollisuudet yhdistää paperia muihin materiaaleihin sekä muokattavuus tilan mukaan. Teos voidaan tarvittaessa valmistaa näyttelytilan ehdoilla.

Tila, johon teos valmistuu voi vaikuttaa suurestikin teoksen sisältöön ja muotoon. Joissain tapauksissa teos tilataan taiteilijalta johonkin määrättyyn tilaan tai tilaisuuteen. Lopputulokseen vaikuttavat silloin monet seikat, kuten tilan käyttäjät, tilan asettamat vaatimukset materiaalille sekä tilan yleiset ominaisuudet kuten koko ja valoisuus. Teoksia ei tehdä näyttelyä varten, mutta teoksia suunnataan sen mukaan. Tila vaikuttaa kuitenkin enemmän sisältöön kuin muotoon, sama tarina kerrotaan, mutta puitteet huomioiden. Valmiiden teosten joukosta on myös mahdollista valita juuri tiettyyn tilaan ja yleisölle sopiva.¹⁰⁶ Kohderyhmäajattelu ei kuitenkaan vaikuta teosten syntyyn. ”Teen teoksia kaikille, jotka haluavat katsoa. On tärkeää, että teokset tulevat katsojien kautta olemassa oleviksi, ja ajatukset tulevat sitä kautta näkyviksi.”¹⁰⁷, kertoo Eija Isojärvi. ”Eri ihmiset voivat löytää eri juttuja, taidetta ei ole suunnattu tietylle kohderyhmälle.”¹⁰⁸, sanoo puolestaan Sirkka Könönen.

Tilataideteoksesta ja tilan asettamista ehdoista erinomainen esimerkki on Janna Syvänojan teos *Home Base* (kuva 10). Teos on sijoitettu kouluun, jossa sitä voidaan tarkastella eri tiloista ja korkeuksilta, aulasta, kirjastosta ja ruokalasta. Teos on pallo, joka koostuu puhelintuuletin karttalehdistä. Karttalehdet kattavat alueen, jolle teos on sijoitettu. Teos tukee alueen paikallisuutta ja on sisällöltään kiinnostava lapsille ja nuorille, jotka päivittäin asioivat tilassa. Teos on kuitenkin ilmassa, joten sitä ei pääse koskemaan. Näin se kestää käyttöä. Tilan asettamat vaatimukset on siis huomioitu teoksessa, sisäisesti ja ulkoisesti.

¹⁰⁶ Kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 3.7.2009 & kuvataiteilija Janna Syvänojan suullinen tiedonanto tekijälle 17.11.2009 & kuvataiteilija Merja Winqvistin suullinen tiedonanto tekijälle 16.12.2010.

¹⁰⁷ Kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 3.7.2009

¹⁰⁸ Kuvataiteilija Sirkka Könönen suullinen tiedonanto tekijälle 15.9.2009

Lopulta materiaalia, tilaa ja taideteoksen ajatusta on vaikea erottaa toisistaan. Tästä esimerkkinä voi toimia Kaarina Kaikkosen *Ääriiviivani* –teos (kuva 8), jossa materiaalilla on sille tunnusomainen merkitys, joka välittää teoksen ideaa. Teos, joka oli rakennettu näyttelytilaan, oli suurikokoinen, veistosmainen vessapaperista rakennettu tilataideteos. Se muodostui ketjuista ohutta paperia, joka on materiaalina hyvin arkinen, jopa väheksyty. Veistosta katsellessa alkuperäistä materiaali ei välttämättä heti hahmota, vaikka se sisältää kantaa ottavan viestin. Taiteilija on tietoisesti valinnut juuri tämän materiaalin kuvaamaan itseään, ihmistä, katoavana osana luonnon kiertokulkua. Samalla hauras materiaali kuvaa taiteilijan persoonaa, joka on herkkä ja haavoittuva. Teos myös ilmentää taiteilijan vaatimatonta osaa maailmankaikkeudessa, vaikka toisaalta teos on vaikuttava ja suuri, koko tilan täyttävä. On vaikea kuvitella, mikä muu materiaali voisi tässä toimia vessapaperin sijasta, viesti ei enää olisi sama.

Keveys on piirre, jonka useat tutkimuksessa haastatellut taiteilijat mainitsevat ominaisuutena, joka kiehtoo paperimateriaalissa. Paperitaideteokset koostuvat usein monista ohuista läpikuultavista osista, joita on koottu yhteen pieniksi tai suuriksi kokonaisuuksiksi. Teoksissa tavoitellaan luonnonmuotoja, yksityiskohtia muodoista, tai toistaen esimerkiksi lehtien tai oksien muotoja. Paperimateriaalia itseään pidetään myös luonnontuotteena. Luonnontuotteena siksi, että se valmistetaan puusta tai kasveista. Lukuisat valmistuksessa käytettävät kemialliset lisäaineet eivät vähennä mielikuvaa paperimateriaalin luonnonmukaisuudesta. Paperi on myös Kai Rentolan kuvaamaan tapaan hydrofiilinen materiaali, kuten puukin. Se imee kosteutta ja vastaavasti luovuttaa sitä. Vaikka paperimateriaalista voidaan työstää miltei mitä tahansa, usein keveyden, haurauden tai läpikuultavuuden vaikutelma ilmenee teoksissa. Tämä materiaaliominaisuus on sellainen, että sitä halutaan tuoda esiin. Vaikutelma voi kuitenkin olla harhaanjohtava, keveinkin paperitaideteos voi tosiasiaassa olla hyvin aikaa ja voimakastakin käsittelyä kestävä.

Keveyden lisäksi paperille tärkeänä ominaisuutena pidetään sen kykyä muuntua moneksi ja mahdollisuutta työstää uudelleen. Kierrätysmateriaalit täyttävät tämän vaatimuksen selvästi, mutta myös paperimassateoksia voidaan muokata uudelleen. Teos voidaan siis purkaa ja käyttää materiaali uudelleen. Teoksen ei tarvitse koskaan olla täysin valmis, vaan sitä voidaan työstää uusiin muotoihin. Jos paperiin vaihtoehtoisesti lisätään suuria määriä

jotakin siihen alkuperäisesti kuulumatonta, esimerkiksi pintakäsittelyainetta, tämä vähentää kierrätysmahdollisuuksia. Näin teoksen muoto voidaan ikään kuin lukita, ja teos saavuttaa lopullisen päämääränsä.

Tutkimuksessa haastatelluista taiteilijoista useimmat kuvasivat työskentelyprosessiaan elämänpituiseksi hankkeeksi. Teokset eivät synny yksittäin vaan yksi teos on jatkumoa jostakin muusta¹⁰⁹. Monet seikat, yhteiskunnalliset, taloudelliset ja henkilökohtaiseen elämään liittyvät, vaikuttavat teosten syntyyn. Ajatukset, ideat, saattavat olla pitkäänkin taiteilijat mielessä ennen kuin päätyvät teokseen¹¹⁰. Ideat saattavat myös liikkua edestakaisin ilman selkeää kehityskaarta¹¹¹. ”*Inspiraation ajatus on risteys ajatuksia*”, toteaa Leenakaisu Hattunen.¹¹² Ajatusten jalostaminen liittyy kiinteästi taiteilijan ammattitaitoon. Teoksen syntymisen taustalta voidaan hahmottaa kantavia ajatuksia, inspiraation tuloksia. ”*On vanhakantaista puhua loistavasta inspiraatiosta, joka tulee jostain. Idea ei välttämättä ole mitään, mutta se on pakkomielle, maailma pitää saada tulkittua sitä kautta, että tekee teoksia eikä sille mitään voi. Se on teoksen inspiraation lähde. Siihen ei kuulu laskelmointia*”, kertoo Kai Rentola.

Monet taiteilijat mainitsevat luonnon innoittajaksi taiteen tekemisessä. Kai Rentolan mukaan paperimateriaalin avulla oli mahdollista tutkia luonnonmuotoja ja rakenteita¹¹³. Samoja ajatuksia on herännyt Merja Winqvistillä: ”*Kaikki luonnossa rakentuu materiasta ja samantyyppisistä sidoksista, eri materian osat liittyvät toisiinsa. Ideoita siitä, mitä olisi kiva tehdä, tulee koko ajan. On pakko karsia.*”¹¹⁴. Materiaalin valinta määrittää sitä, miten ajatus syntyy. Idean syntyessä myös materiaalin valinta on selvillä. Inspiraatio voi syntyä myös materiaalin kautta. Annaliisa Troberg hyödyntää teoksissaan usein kasvien osia ja hakee erilaisia muotoja luonnosta. Työskentelyään ja idean syntymistä hän luonnehtii näin: ”*Työt ovat lähellä luontoa, olen koko ajan luonnon ympäröimänä. Inspiraatio tulee työtä tehdessä*”¹¹⁵.

¹⁰⁹ Kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto 24.9.2009.

¹¹⁰ Kuvataiteilija Kaarina Kaikkosen suullinen tiedonantotekijälle 1.10.2010 & kuvataiteilija Merja Winqvistin suullinen tiedonanto tekijälle 16.12.2010.

¹¹¹ Kuvataiteilija Janna Syvänojan tiedonanto tekijälle 17.11.2009.

¹¹² Kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009.

¹¹³ Kuvataiteilija Kai Rentolan suullinen tiedonanto tekijälle 23.3.2010.

¹¹⁴ Kuvataiteilija Merja Winqvistin suullinen tiedonanto tekijälle 16.12.2010.

¹¹⁵ Kuvataiteilija Annaliisa Trobergin suullinen tiedonanto tekijälle 20.8.2009.

Useimmat taiteilijat mainitsivat harrastavansa jotakin kulttuurinmuotoa, kuten oopperaa tai kirjallisuutta, mutta nämä toimivat enemmänkin rentoutusmuotoina kuin taiteellisen inspiraation lähteinä. Taideharrastuksen tärkeyttä kyllä korostettiin. Taiteilijat pyrkivät myös seuraamaan, mitä taidekentällä tapahtuu. Jokainen haastatelluista taiteilijoista mainitsi seuraavansa kollegoiden työskentelyä sekä taidemaailman ilmiöitä. Taiteellisia esikuvia tai erityisesti omaan työskentelyyn vaikuttaneita taidesuuntauksia taiteilijat eivät sen sijaan juuri osanneet mainita, mutta taidetta ja taiteilijoita, joiden tuotannosta pitää, oli useita. Tällaisia olivat esimerkiksi Mark Rothko, Santiago Serra ja kotimaiset Eija Isojärvi, Kiia Kiiskinen ja Inari Krohn.¹¹⁶

4.2.4 Suomalaisen paperitaiteen erityispiirteitä

Kotimaisen ja ulkomaisen paperitaiteen vertailu ei ole yksiselitteinen tehtävä, jos ei lähtökohtaisesti voida määritellä mitä sen piiriin kuuluu. Lisäksi suomalaista paperitaidetta on määrällisesti vähän. Kai Rentola mukaan suomalainen paperitaide erottuu sillä, että se on saanut vaikutteita varhaisen suomalaisen muotoilun tyypistä, jossa koivua ja tuohta on käytetty arkiesineiden valmistuksessa. Ajatus on kiinnostava ja varmaankin sovellettavissa laajemmin suomalaiseen muotoiluun. Useat haastatellut taiteilijat jakoivat näkemyksen, jonka mukaan tyypillistä suomalaiselle paperitaiteelle ovat pelkistetyt muodot ja rakenteet.¹¹⁷ Suomalainen paperitaide voi myös olla selkeämpää ja yksinkertaisempaa, ja esittävämpää, kuin ulkomainen paperitaide.¹¹⁸ Leenakaisu Hattusen mukaan pohjoisen ulottuvuuden mukanaan tuoma raikkaus ja yhteydet aasialaiseen paperitaiteeseen ovat nähtävillä suomalaisessa paperitaiteessa, kun suomalaista paperitaidetta esitellään Pohjoismaiden ulkopuolella. Hattusen kokemuksen perustuvat esimerkiksi Pohjois-Amerikassa suomalaisen paperitaiteen saamiin kritiikkeihin.¹¹⁹ Suomalaiselle paperitaiteen erityispiirteenä voidaan mainita myös luonnonläheisyys ja paperimassojen

---

¹¹⁶ Kuvataiteilija Aulis Harmaalan suullinen tiedonanto tekijälle 23.4.2009 & kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009 & paperintekijä Erja Huovilan suullinen tiedonanto tekijälle 3.7.2009 & kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009 & kuvataiteilija Sirkka Könösen suullinen tiedonanto tekijälle 15.9.2009 & kuvataiteilija Janna Syvänojan suullinen tiedonanto tekijälle 17.11.2009 & kuvataiteilija Annaliisa Trobergin suullinen tiedonanto tekijälle 20.8.2009.

¹¹⁷ Kuvataiteilija Kai Rentola suullinen tiedonanto tekijälle 23.3.2010.

¹¹⁸ Kuvataiteilija Janna Syvänojan suullinen tiedonanto tekijälle 17.11.2009

¹¹⁹ Kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009

käyttö.¹²⁰ Kokeellisuutta on tavattu suomalaisessakin paperitaiteessa, kuten ekspressiivistä värjättyjen paperimassojen käyttöä, mutta se ei ole tavallista.¹²¹ Yhdysvalloissa värjättyjen massojen käyttö on yleisempää, niitä on jopa saatavilla valmiina tuotteina. Euroopassa suositaan enemmän kierrätysmateriaaleja.¹²² Tutkimuksessa haastateltujen taiteilijoiden tuotantoja tarkastelemalla voidaan havaita, että kierrätysmateriaalien erilainen hyödyntäminen on jatkuvasti yleistymässä. Otanta on kuitenkin pieni, joten tarkastelu on vain suuntaa antavaa.

4.3 Paperitaiteen sijoittuminen nykytaiteen kentälle

4.3.1 Koulutus ja ammatinvalinta

Valtaosa haastatelluista taiteilijoista on valmistunut Taideteollisesta korkeakoulusta tai opiskellut siellä. Taideopintoja on suoritettu myös Hämeen ammattikorkeakoulussa, Kuvataideakatemiassa, Lahden Muotoiluinstituutissa, Limingan taidekoulussa, Kreetta Pohjanheimon tekstiilikoulussa, Vapaassa taidekoulussa sekä erinäisissä muissa taidekouluissa kotimaassa ja ulkomailla. Jokin tekstiilialan koulutus, esimerkiksi kutojantutkinto, on tyypillinen pohjakoulutus, yleisiä ovat myös grafiikan opinnot. Useat taiteilijat ovat hankkineet jonkin muun ammatin ennen siirtymistä taideopintoihin. Ulkomailla suoritettut opinnot, jotka tosin ovat olleet lähinnä lyhyitä syventäviä kursseja, nousevat avainasemaan, kun puhutaan paperitaiteen saapumisesta Suomeen.¹²³ Taideteollisessa korkeakoulussa on ollut paperitaiteen kursseja¹²⁴. Lisäksi merkittävänä kotimaisena paperitaiteen alan kouluttajana on toiminut paperitaiteilijoiden työhuone Tallinarkki. Tallinarkissa järjestettiin kursseja ja näyttelyitä, toiminta päättyi jo joitakin vuosia sitten.¹²⁵

Taideopintoihin on päädytty lapsuus- ja nuoruusiän harrastuneisuuden pohjalta. Niin sanottu taiteen taikamaailma on saattanut näyttäytyä jo lapsuudessa, mutta ympäristö ei ole suhtautunut kannustavasti. Lähipiirin esimerkit taiteilijaelämästä eivät välttämättä ole

¹²⁰ Kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009.

¹²¹ Kuvataiteilija Kai Rentola suullinen tiedonanto tekijälle 23.3.2010.

¹²² Kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009.

¹²³ Kaikki tekijälle suullisia tiedonantoja antaneet.

¹²⁴ Isojärvi & Kuusinen & Putkonen & Sainio & Tamminen & Tiittanen & Vesara 1997.

¹²⁵ Kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009.

olleet houkuttelevia, tai ei yksinkertaisesti ole ollut kosketuspintaa taidemaailmaan. Taiteilijana toimiminen ammattina on näyttänyt vähemmän tärkeältä yhteiskunnalliselta kannalta kuin joku muu ammatti, esimerkiksi lääkäri. Kiinnostuksen herättyä pienemmillä paikkakunnilla kirjasto on saattanut olla ainoa paikka, jossa on ollut mahdollisuus tutustua taiteeseen. Oma lahjakkuus on voitu havaita jo nuorena, ja opettajilta saatu kannustus on rohkaissut jatkamaan. Onnekas sattuma, saavutettu palkinto, tai oikean ihmisen tapaaminen oikealla hetkellä, on saattanut vaikuttaa ratkaisevasti. Suurin taiteilijauralle johdatellut tekijä on kuitenkin ollut vahva sisäinen ilo ja innostus luovaa toimintaa ja omaa taiteenlajia kohtaan. Uravalinta on lopulta tapahtunut väistämättömästi, monenlaisista haasteista ja pohdinnoista huolimatta.¹²⁶

4.3.2 Taiteilijat ja kritiikki

Kritiikki on taiteilijalle keino liittyä yhteiskuntaan¹²⁷. Kritiikkiä voidaan pitää keskusteluna yleisön, kriitikon ja taiteilijan välillä¹²⁸. Kriitikko esittelee oman näkökulmansa, tehtävänä on arvioida taiteilijan esittämiä teoksia ja verrata niitä johonkin taidekentässä tapahtuvaan ilmiöön. Mukana on valistava tekijä, hyvä kritiikki voi avata aihetta taidekentän ulkopuolisille ja toimia informaation lähteenä.¹²⁹ Tähän liittyy myös taloudellinen näkökulma, kritiikkiä, huomiota, pidetään merkittävänä taiteilijan toimeentulon kannalta. Sen avulla voidaan lisätä arvostusta ja tunnettavuutta, jolloin avautuu uusia työtilaisuuksia.¹³⁰ Kritiikki valtamediassa, oli se sitten sävyiltään positiivista tai negatiivista, voi vaikuttaa ratkaisevasti jopa apurahan saamiseen¹³¹.

Kritiikkiä odotetaan ja jännitetään. Arvostelulle altistuminen on osa taiteilijan työtä, joka täytyy kestää. Yleensä kritiikki on luonteeltaan kannustavaa ja arvostavaa, murskakritiikit ovat harvassa. Kritiikin puuttuessa tärkeä kommunikaatioon liittyvä osa työstä häviää.

---

¹²⁶ Kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009 & paperintekijä Erja Huovilan suullinen tiedonanto tekijälle 3.7.2009 & kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009 & kuvataiteilija Kaarina Kaikkosen suullinen tiedonanto tekijälle 1.10.2010 & kuvataiteilija Sirkka Könösen suullinen tiedonanto tekijälle 15.9.2009 & kuvataiteilija Annaliisa Trobergin suullinen tiedonanto tekijälle 20.8.2009 & kuvataiteilija Merja Winqvistin suullinen tiedonanto tekijälle 16.12.2010.

¹²⁷ Kuvataiteilija Janna Syvänojan suullinen tiedonanto tekijälle 17.11.2009.

¹²⁸ Kuvataiteilija Aulis Harmaalan suullinen tiedonanto tekijälle 23.4.2009.

¹²⁹ Kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009.

¹³⁰ Kuvataiteilija Aulis Harmaalan suullinen tiedonanto tekijälle 23.4.2009.

¹³¹ Kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009.

Koetaan, että kuvataiteisiin kohdistuvaa kritiikkiä on liian vähän. Varsinaisesti taiteesta kirjoittavaa mediaa ei ole riittävästi. Saatua huomio on vähäistä, ja arvostelut ylimalkaisia. Tilanne on muuttunut viime vuosina huonommaksi, erityisesti taidekäsityön osalta. Ikävimmäksi tilanne koetaan, jos kritiikkiä ei tule lainkaan. Tällaisessa tilanteessa pitää pystyä ajattelemaan, että huomiotta jättäminen ei tarkoita sitä, että näyttely olisi huono.¹³² Kaikenlainen huomiointi, kuten näyttelyistä tiedottaminen, on siirtynyt pääasiallisesti verkkoon. Tämä ei ole riittävää yleisön saavutettavuuden kannalta. Kulttuuri kuolee, jos yleisö ei sitä löydä.¹³³

Yleisöltä saatu palaute voi toimia virallisen kritiikin asemasta siltana katsojaan. On tärkeää tietää, että näyttely on herättänyt ajatuksia ja koskettanut katsojaa. Palaute ja tulkinnat ovat merkityksellistä tietoa, vaikka usein yleisöltä tuleva palaute onkin luonteeltaan vain positiivista.¹³⁴ Eija Isojärvi kertoo: *”Yleisön puolelta myönteinen palaute tulee kuuluville, haukkuja ei tule. Kuulee, että joku on tykännyt jostain kohtaa tai teos on koskettanut. Se on hyvä, tärkeä juttu. On kaikista inhottavinta, jos kukaan ei puhu mitään. Se vaikuttaa, jos kaikki vaikenee, ja kukaan ei sano mitään. Ei aiheuttanut liikahdusta kellään. Montaa kommenttia ei tarvitse tulla, jotta voi ajatella, että ihanaa, teos on jonkun vienyt jonnekin muualle, kuin mikä on tässä muuten olemassa.”*¹³⁵ Yleisön palaute on kiinnostavaa, vaikka ei vaikuttaisikaan suoranaisesti työskentelyyn. Kaarina Kaikkonen kertoo: *”Monen työn kohdalla ollut hyvinkin merkittävää oivaltaa, miten katsojat tarvitsevat teosta ja miten katsojat omivat teoksen. He tulkitsevat teosta, niin kuin itse haluavat, eivätkä suinkaan tulkitse, niin kuin on itse ajatellut. Se on ollut suuri yllätys. Aikaisempi, Tuomiokirkon portailla vuonna 2000 ollut teos, Tie, herätti paljon keskustelua. Tapulikahvilassa oli saatavilla paperia ja kyniä, ihmiset saivat antaa palautetta. A4:ia tuli toista sataa. Siitä näki, miten ihmiset tulkitsevat eri tavalla samaa teosta. Tämä oli todella yllätys.”*¹³⁶

¹³² Kuvataiteilija Aulis Harmaalan suullinen tiedonanto tekijälle 23.4.2009 & kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009 & kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009 & kuvataiteilija Janna Syvänojan suullinen tiedonanto tekijälle 17.11.2009 & kuvataiteilija Annaliisa Trobergin suullinen tiedonanto tekijälle 20.8.2009 & kuvataiteilija Merja Winqvistin suullinen tiedonanto tekijälle 16.12.2010.

¹³³ Kuvataiteilija Merja Winqvistin suullinen tiedonanto tekijälle 16.12.2010.

¹³⁴ Kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009 & kuvataiteilija Merja Winqvistin suullinen tiedonanto tekijälle 16.12.2010.

¹³⁵ Kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009.

¹³⁶ Kuvataiteilija Kaarina Kaikkosen suullinen tiedonanto tekijälle 1.10.2010.

4.3.3 Taiteilijat ja taidekenttä

Taiteilija-ammattista voi helposti saada liian positiivisen kuvan tutkimuksissa ja mediassa huomioidun taiteen ja taiteilijoiden perusteella. Käytännössä kaupallisen menestyksen tai edes toimeentulon saaminen voi olla vaikeaa. Arvostus ja tunnettavuus taidekentällä ja sen ulkopuolella on tärkeää. Monilla taiteilijoilla elanto koostuu useista tekijöistä, kuten opetustyöstä, apurahoista, sekä teosmyynnistä. Tuettu asuminen taiteilija-asunnossa koetaan yhdeksi muodoksi saada apurahaa.¹³⁷

”Taidekenttä on yhteiskunnallisesti marginaalissa, ja jos kentän sisälläkin on marginaalissa, on erityisen hankalaa. Paperitaide on marginaalissa, ja tämä johtuu siitä, että kyseessä on melko uusi taidemuoto”, toteaa Leenakaisu Hattunen¹³⁸. Arvostus on toisenlaista kuin verrattaessa esimerkiksi maalaustaiteeseen. Koetaan myös, että tekstiilitaide, jota usein pidetään paperitaiteelle läheisenä taidemuotona, yhdistetään vielä enemmän käsityöläisyyteen, ja se nauttii vielä vähemmän arvostusta. Myös keramiikka kärsii paperitaiteen tavoin materiaaliin liittyvistä arvostusongelmista. Jopa ammattikunnan sisällä voi olla leimaamista ja vähätteleviä asenteita. Toisaalta koetaan, että paperitaiteen asema on tätä nykyä jo hyvä, ja sille on tilaa kentällä. Asema on vakiintunut. Oma asenne, ja se miten ja missä tilanteissa tuo itseään esille, on myös ratkaiseva.¹³⁹

Haastatelluista taiteilijoista jokainen oli jäsenenä jossain taiteenalan yhdistyksessä tai kuului osuuskuntaan¹⁴⁰. IAPMA, International Association of Hand Papermakers and Paper Artists, on kansainvälinen yhdistys, johon osa haastatelluista taiteilijoista kuuluu. Toinen kansainvälinen paperitaiteen yhdistys, jossa on suomalaisia jäseniä, on newyorkilainen Dieu Donné Papermill. Se on vuonna 1976 perustettu sitoutumaton taiteilijayhdistys.¹⁴¹ Monet olivat jäsenenä Suomen Kuvanveistäjäliitossa. Taiteilijoita kuului myös Espoon kuvataiteilijat ry:hyn, Fiskarsin käsityöläisten, muotoilijoiden ja taiteilijoiden osuuskuntaan, Helsingin taiteilijaseuraan, Kansainväliseen typografia

¹³⁷ Kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009.

¹³⁸ Sama.

¹³⁹ Kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009 & kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009 & kuvataiteilija Annaliisa Trobergin suullinen tiedonanto tekijälle 20.8.2009.

¹⁴⁰ Kuvataiteilija Aulis Harmaalan suullinen tiedonanto tekijälle 23.4.2009 & kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009 & kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009 & kuvataiteilija Janna Syvänojan suullinen tiedonanto tekijälle 17.11.2009 & kuvataiteilija Annaliisa Trobergin suullinen tiedonanto tekijälle 20.8.2009.

¹⁴¹ Dieu Donnén kotisivu. Dieu Donnén www-sivut.

seuraan, Kuvasto ry:hyn, Muu ry:hyn, Taiteilijat O ry:hyn, Teollisuustaiteen liitto Ornamoon, Texo ry:hyn ja Suomen korutaideyhdistykseen.¹⁴²

Järjestöihin kuulutaan, koska ne lisäävät oman alan tunnettavuutta ja tarjoavat mahdollisuuden verkostoitua. Järjestöt tarjoavat myös merkittäviä jäsenetuja, kuten taidelainaamopalveluita. Järjestötoiminta velvoittaa jokaista vuorollaan toimimaan aktiivisesti, joskaan pienissä yhdistyksissä vetovastuuseen halukkaita ei aina tahdo löytyä. Paperitaiteilijoiden omalle kotimaiselle ryhmittymälle olisi tarvetta, koska paperimateriaalin käyttäjille ei helposti löydy vertaistukea esimerkiksi Suomen Kuvanveistäjäliitossa. Kaivattaisiin myös tiedottavaa elintä, jotta kaikista paperitaiteenalan tapahtumista olisi mahdollisuus saada tietoa kootusti.¹⁴³

4.4 Onko paperitaidetta olemassa?

Paperin käyttö materiaalina taiteessa nykyisessä muodossaan on suhteellisen uusi ilmiö¹⁴⁴. Haastatelluista taiteilijoista useat eivät halua identifioitua paperitaiteilijoiksi, koska materiaalilähtöistä ajattelua ei pidetä olennaiselta taiteen tekemisen kannalta. Jaottelua paperitaiteen ja muun nykytaiteen välillä pidetään keinotekoisena.¹⁴⁵

Paperitaiteen määrittelemisen koetaan ongelmalliseksi. Materiaalin kautta tapahtuvaa määrittelyyn liittyy kysymyksiä taiteen arvosta, joka riippuu käytetystä materiaalista. Määritelmä paperitaide viittaa aina väistämättä myös sisältöön ja luo määrättyjä ennakkoodotuksia. Kaarina Kaikkonen kertoo: ”Määritelmiin, kuten paperitaide, liittyy aina sisällöllisyyttä, joka johtaa arvottamiseen. Materiaaliin perustuvaa luokittelua ei pitäisi olla. Mielekkäintä olisi ajatella, että on vain taidetta, joka käyttää erilaista materiaalia.”¹⁴⁶ Myös nimike paperitaitelija herättää vastentahtoisuutta. Eija Isojärvi kokee asian näin: ”En pidä itseäni paperitaitelijana. En edes tiedä mikä se on. Olen aina

¹⁴² Kaikki tekijälle suullisia tiedonantoja antaneet.

¹⁴³ Kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009 & kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009 & kuvataiteilija Annaliisa Trobergin suullinen tiedonanto tekijälle 20.8.2009.

¹⁴⁴ Hakanen & Häkli & Manninen & Niinikoski 2010, .

¹⁴⁵ Kuvataiteilija Aulis Harmaalan suullinen tiedonanto tekijälle 23.4.2009 & kuvataiteilija Leenakaisu Hattusen suullinen tiedonanto tekijälle 10.7.2009 & kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009

¹⁴⁶ Kuvataiteilija Kaarina Kaikkosen suullinen tiedonanto tekijälle 1.10.2010.

vihannut nimikettä. Mitä paperitaidetta? Mitä puutaidetta? Mitä kivitaidetta? Paperitaiteella ei ole sellaista traditiota, mihin se voisi nojata, kuten puun- tai kivenveistossa. Ihmiset eivät tunne paperitaidetta, joten se voi olla mitä tahansa, kuten porkkanasta tehtyä paperia. En halua asettua voimakkaasti johonkin ryhmään kutsumalla itseäni paperitaiteilijaksi. En tarkoita, että paperitaide olisi vähemmän arvokasta. En kuitenkaan koe, että sillä olisi paljoa tekemistä taiteen kanssa, jos se voi olla pelkkää käsityötä tai taitoa tehdä porkkanasta paperi. Mutta että se olisi taidetta. Missä kontekstissa esiintyy esimerkin porkkanasta tehty paperi? Jos se viedään esimerkiksi Kiasmaan, se voi olla taidetta, mutta sitten voidaan kysyä, kuka sen sinne laittaa? Materiaali ei saa olla rajoittava tekijä.”¹⁴⁷ Määrittely materiaalin perusteella voidaan joltain osin hyväksyä, jos se koetaan riittävän joustavaksi. Paperitaiteen esittämisessä näkyvät muunlaiset vaikutteet. Aulis Harmaala kertoo: ”Voin olla aika ajoitin paperitaiteilija, mutta en kokoaikaisesti. On toisenlaisiakin päämääriä. Oma taidetta määrittelee enemmän yhteisö- ja ympäristötaidetaide, kuin pelkkä paperitaide. Se on helppo yhdistää paperitaiteeseen, mutta se on laajempi määritelmä ja kiinnostavampi tapa tehdä taidetta.”¹⁴⁸

Paperitaide- ja paperitaiteilijanimikkeet ovat kuitenkin käytössä, ja paperitaiteelle on tunnusomaista määrittely materiaalin kautta. Paperista tehtyä taidetta esiteltäessä kokoajana toimii usein materiaali, on koti- ja ulkomaisia paperitaiteen näyttelyitä ja järjestöjä. Toisaalta näyttelyiden järjestäjinä ovat samat tahot, jotka järjestävät muitakin taidenäyttelyitä, eivät ainoastaan esimerkiksi paperitaiteeseen keskittyviä. Suomessa on esitelty säännöllisesti laajempia paperista tehdyn taiteen kokonaisuuksia, kuten edellisessä kappaleessa mainittu *Papru*-paperitaiteen näyttely Serlachius-museossa vuonna 2007 ja Suomen käsityön museon *Paperista taidetta* -näyttely vuonna 2010.¹⁴⁹ Suomalaiset taiteilijat myös osallistuvat kansainvälisiin paperitaiteen katselmuksiin, kuten *AMATERAS Annual Mini Paper Art Exhibition 2011*, joka on vuosittainen pienikokoiseen 3D- ja 2D-paperitaiteeseen keskittyvä näyttelykokonaisuus.¹⁵⁰ Lisäksi on paperitaiteeseen keskittyviä järjestöjä, kuten kappaleessa 3.1 mainittu kansainvälinen yhdistys IAPMA, International

¹⁴⁷ Kuvataiteilija Eija Isojärven suullinen tiedonanto tekijälle 24.9.2009 & kuvataiteilija Janna Syvänojan suullinen tiedonanto tekijälle 17.11.2009.

¹⁴⁸ Kuvataiteilija Aulis Harmaalan suullinen tiedonanto tekijälle 23.4.2009

¹⁴⁹ Hakanen & Häkli & Manninen & Niinikoski 2010.

¹⁵⁰ Studio Amateraksen kotisivu. Studio Amateraksen www-sivut.

Association of Hand Papermakers and Paper Artists¹⁵¹ ja newyorkilainen Dieu Donné Papermill¹⁵².

Paperitaiteen ei kuitenkaan tarvitse olla tiukasti lokeroiva määre, vaan taidemuodolle tyypilliset piirteet voivat tulla esille ilman materiaalilähtöistä arvottamista. Paperitaidetta on mahdollista lähestyä sekä paperitaiteena että nykytaiteena. ”Mäntässä pidettiin muutama vuosi sitten hieno paperitaiteeseen keskittynyt Papru- näyttely. Siinä tuli hyvin esille, että paperitaiteessa on läsnä käsityöläisyys, mutta on myös nykytaiteen konteksti. Materiaaleja sekoitetaan ja on enemmän käsitteellistä ajattelua, ja nykytaiteilijoille tyypillistä rajojen yli hyppimistä. Vai onko enää mitään rajoja? Jokainen voi tilanteen ja sen valitsemansa ajattelun ehdoilla hyödyntää mitä tahansa objektia, materiaalia tai ympäristöä taiteen tekemisessä. Ajattelu on muuttunut”, sanoo Aulis Harmaala.¹⁵³ Materiaaliset ominaisuudet teoksessa ovat siis toisarvoisia, koska sisällölliset kysymykset nousevat etusijalle. Tämä ei kuitenkaan teen materiaalisista ominaisuuksista huonompia tai vähempiarvoisia. Aulis Harmaala jatkaa: ”Jos lähdetään suppeasti pelkästä materiaalista, ja ajatellaan paperitaiteen historiaa, niin paperitaide voidaan määritellä niin, että se on paperista, ei paperille. Paperitaide on paperimateriaalin kanssa pelaamista, materiaalin ehtoja dominoiden tai rikkoen. Lopullisen vastauksen saamiseksi täytyy asettaa kriittinen kysymys, miten ja miksi teos on tehty, tämä lopulta määrittelee, mikä on paperitaidetta ja mikä ei. Kaikessa taiteessa, materiaalista riippumatta, päädytään samaan kysymykseen.”¹⁵⁴ Samoilla linjoilla on Janna Syvänoja: ”Kuka päättää, mikä on taidetta? Teoksen täytyy ilmaista muutakin kuin itsensä ja antaa elämys. Työt itse lunastavat paikkansa. Niiden pitää keskittyä sanottavaansa, ja on tärkeää, että ne halutaan ottaa vastaan.”¹⁵⁵

Paperitaideteosten tulee siis täyttää niille asetetut vaatimukset taideteoksina. Paperitaidetta ilman taidekontekstia ei ole olemassa. Pelkkä materiaallinen ulottuvuus ei riitä tekemään paperitaiteesta olemassa olevaa. Kysymys siitä, kuka voi määritellä taiteen taiteeksi, on jo laajempi, eikä liity pelkästään paperitaiteeseen. Ongelmana onkin se, että paperitaiteessa

¹⁵¹ IAPMAN kotisivu. IAPMAN www-sivut.

¹⁵¹ sama.

¹⁵² Dieu Donnén kotisivu. Dieu Donnén www-sivut.

¹⁵³ sama.

¹⁵⁴ Kuvataiteilija Aulis Harmaalan suullinen tiedonanto tekijälle 23.4.2009.

¹⁵⁵ Kuvataiteilija Janna Syvänojan suullinen tiedonanto tekijälle 17.11.2009.

materiaaliin perustuvan määrittelytavan koetaan saavan liikaa painoarvoa. Johdonmukaista olisi pitää materiaaliin liittyvä määrittely vain yhtenä monista tavoista määrittellä teosta. Täyttäessään taiteelle asetut kriteerit teos voisi siis olla paperitaidetta, tai mitä tahansa taidetta sen mukaan, miten sitä halutaan lähestyä. Ilman materiaalin mukaan tapahtuvaa liian voimakasta arvottamista, tai jos käsite paperitaide sisältäisi positiivisen varauksen, siihen voitaisiin suhtautua suopeammin. Paperitaiteen käsitteeseen liittyy helposti negatiivinen varaus. Tämä perustuu kahteen tekijään; materiaalin itsensä mukanaan tuomaan huokeuden ja väliaikaisuuden leimaan sekä paperitaiteeseen usein yhdistettävään käsityöläisyyteen.

Paperitaiteilijaksi ei kukaan haastateltavista taiteilijoista halunnut itseään luokitella, ja samoin paperitaiteen luokittelu taidemuodoksi materiaalin perusteella koetaan turhaksi. Paperitaide käy siis vielä materiaaliin liittyvää taistelua olemassaolostaan. Teoriassa paperitaidetta voidaan esimerkiksi verrata toiseen suhteelliseen nuoreen taidemuotoon, valokuvataiteeseen. Valokuvataide on pitkällisen kamppailun tuloksena saavuttanut aseman tunnustettuna taidemuotona¹⁵⁶. Valokuvia on olemassa paljon, mutta vain määrätyt kriteerit täyttävät valokuvat ovat taidetta. Käytäntö on vakiintunut, eikä materiaalin perusteella määrittely kyseenalaista teoksen olemassaoloa. Myös valokuvataiteilijoilla on vain valokuvaajille suunnattuja yhdistyksiä sekä vain valokuvaa esittäviä näyttelyitä ja tapahtumia¹⁵⁷. Aikanaan paljon keskustelua herättänyt taidemuoto on saavuttanut tukevan jalansijan ja suomalainen valokuvataide on saavuttanut kansainvälisestäikin menestystä¹⁵⁸.

---

¹⁵⁶ Hannula & Hinkka 2012, 8.

¹⁵⁷ Finnfoton kotisivut. www.finnfoto.fi.

¹⁵⁸ Helsinki School- Avaintietoa, Aalto yliopisto. www.taik.fi/avaintietoa/helsinki_school.html.

5 PAPERITAITEEN MERKITYS- TUTKIMUSTULOSTEN ARVIOINTIA

Paperitaide täyttää nykytaiteen tunnusmerkit. Sitä on esillä gallerioissa ja museoissa Suomessa ja ulkomailla. Sillä on historia, tausta, ja omalle alalle tyypillisiä käytäntöjä. Paperimateriaalin käyttöön taiteessa on ollut tarjolla korkeakoulutasoista opetusta. Paperitaiteilijat ovat taidealan koulutuksen saaneita kuvataiteilijoita. On olemassa nimenomaisesti paperitaiteeseen keskittyneitä yhdistyksiä. Paperitaide määritelmänä halutaan yleensä ymmärtää laajasti, kaikki pääasiallisesti paperia jossain muodossa sisältävä taide on paperitaidetta. Määritelmä ei siis ole poissulkeva, vaan teos voi yhtäaikaisesti olla myös esimerkiksi veistotaidetta. Sen sijaan jos paperista valmistettu objekti ei ole taidetta, se ei myöskään voi olla paperitaidetta. Suomessa paperitaide käsitteenä tuli tutuksi 1980-luvulla. 1990-luvulla paperitaide eli nousukautta Suomessa, ja se on tänä päivänä vakiinnuttanut asemansa nykytaiteen kentällä. Kierrätysmateriaalien, myös kierrätetyn paperimateriaalin, käyttö taiteessa elää nousukauttaan. Paperitaide on osa nykytaidetta, monia materiaaleja yhdistellään ja kokeillaan. Paperiin on helppo tarttua, ja joillekin taiteilijoille on muodostunut läheinen ja merkittävä suhde paperimateriaalin kanssa.

Tässä tutkimuksessa haastateltiin kymmentä taiteilijaa, jotka käyttävät eri tavoilla paperimateriaalia työskentelyssään. Kategorisointi paperitaiteilijaksi tuntui taiteilijoista vieraalta. Lähestymistapa koettiin yksiulotteiseksi, materiaalilähtöiseksi, mikä puolestaan ei liity taiteeseen, vaan enemmänkin käsityöläisyyteen ja tarve-esineiden valmistukseen. Osa taiteilijoista tunnusti yhteydet taidekäsityön kanssa, ja suhtautui arvostavasti käsityöläisiin piirteisiin omassa työskentelyssä. Suurin osa taiteilijoista koki, että paperimateriaali on vain ilmaisun työväline. Työvälineen käyttö vaatii taitoa, ja siihen liittyy erilaisia arvoja sen mukaan, mitä sillä ilmaistaan ja mistä se koostuu. Esimerkiksi kierrätysmateriaaleista valmistettu paperitaideteos saattaa jo kierrätysmateriaalien muodossa sisältää jonkin merkityksen. Materiaalin käyttö ei ole käytännöltään samanlaista, vaan tavat käyttää työvälinettä muuttuvat, syventyvät, sisältävät erilaisia innovaatioita. Taiteilijat eivät ole heti löytäneet oikeaa tai lopullista tapaa työstää

materiaalia, käytännöt muuttuvat tilanteiden mukaan. Myöskään paperimateriaalin käyttö ilmaisun työvälteenä ei ole pysyvää, se saattaa vaihtua toiseksi, sekoittua muihin materiaaleihin ja mahdollisesti palata taas uudestaan uudessa tilanteessa. Joillakin taiteilijoilla paperimateriaali on niin kiinteä osa työskentelyä, että se seuraa aina mukana.

Haastatellut taiteilijat toimivat aktiivisesti urallaan, kotimaassa ja ulkomailla. Suurelle yleisölle paperitaide saattaa kuitenkin olla tuntematonta, täysin vieras taidemuoto. Paperitaidetta on harvoin mediassa esillä, ja tämä koettiin selvänä puutteena. Taiteilijat kaipasivat enemmän vuorovaikutusta yleisön ja kriitikkojen kanssa. Taustalla on huoli kulttuurin katoamisesta. Jos taiteesta ei tiedoteta, yleisö ei löydä sen luokse. Paperitaide kaipaisi suhteellisen uutena taiteenlajina enemmän huomiota, jotta yleisö tuntisi sen paremmin. Paperimateriaalin ymmärtämisen tärkeys liitettiin myös sen arkiseen, jokapäiväiseen käyttöön. Ihmisten olisi tärkeää tietää, miten paperia valmistetaan, mistä se koostuu, ja miten materiaali käyttäytyy. Paperia kuluu ihmisten käsissä huomattavat määrät, mutta siitä ei silti tiedetä sen enempää. Muotojen ja muotoilun tajuamista olisi myös olennaista kehittää. Eräs taiteilijoista kritisoi, että elämme liikaa länsimaisen muotoajattelun varassa. Koulutuksen avulla olisi mahdollista laajentaa muotokäsitystä sekä materiaalintajua.

Materiaalin keskittyvien aiheiden ja paperitaiteen määrittelyn lisäksi tutkimushaastattelut käsitelivät myös taiteilijan asemaa ja identiteettiä. Äärimmillään taiteilija-ammatin koettiin olevan yhteiskunnallisesti marginaalissa ja asema paperitaiteilijana taiteilijoiden joukossa ulkopuolinen. Toisaalta osa haastatelluista koki asemansa paperitaiteilijoina hyväksi. Talouteen liittyvät asiat olivat kunnossa ja asema taiteilijana vakiintunut. Yksi tähän vaikuttava tekijä oli haastateltujen ikäjakauma, nuorin haastateltava on syntynyt vuonna 1966. Suurella osalla taiteilijoista on siis jo uraa ammattitaiteilijana takana. Taiteilijuuteen ja taiteilijaidentiteettiin liittyviä kysymyksiä oli ehditty pohtia syvällisesti. Yhdenkään taiteilijan ura ei ollut käynnistynyt itsestään selvästi, vaan taiteilijaidentiteetin muotoutuminen oli vienyt aikaa ja vaatinut työstämistä. Omalta uralta osattiin yleisesti poimia jokin valopilkku tai käännekausi, joka oli sysännyt uran kunnolla käyntiin. Taiteilijaksi ryhtymiseen, taideoppilaitokseen hakeutumiseen, olivat vaikuttaneet enemmän yksittäiset henkilöt kuin instituutiot tai esikuvat taiteen parista. Sellaisia ei osannut mainita yksikään haastateltu taiteilija. Jotkin taidesuuntaukset tuntuivat läheisemmiltä kuin toiset,

ja olivat vaikuttaneet enemmän, mutta tästä ei kuitenkaan löytynyt yhtäläisyyksiä haastateltavien välillä.

Paperitaiteilijat kokivat, että eivät suoraan sovi mihinkään taiteilijaryhmittymään sisälle. Jotkut haastatelluista kuuluivat Suomen Kuvanveistäjäliittoon, koska se tuntui parhaalta tarjolla olevista vaihtoehdoista. Osa taiteilijoista taas ei kaivannut tämän tyyppistä yhdistystoimintaa. Taitelijaseurojen jäseniä haastatelluista olivat miltei kaikki. Yhteisön tukea pidettiin tärkeänä ja sen tarjoamia etuja merkittävinä. Kaivattua kritiikkiä on mahdollista saada kollegoilta ja taiteilijaseurat välillisesti auttavat esim. teosten myynnissä. Työskentely kuitenkin tapahtui kaikilla yksin ja työskentelyn aikana ei kaivattu kritiikkiä tai muuta tukea. Yksinäisyyden vaatimusta pikemminkin pidettiin ehdottomana työrauhan säilymisen kannalta.

Työprosessi oli yksi aihe, jota käsiteltiin haastatteluiden yhteydessä. Saatujen vastausten perusteella voidaan päätellä, että taideteoksen luominen on aktiivinen prosessi, joka on alati liikkeessä. Useimmat haastateltavat kuvasivat työskentelytapansa elämän pituiseksi hankkeeksi. Teokset eivät synny yksittäin, vaan ne ovat osia taiteilijan koko uran mittaisesta ketjusta teoksia. Yksi ajatus johtaa toiseen, yksi teos toimii pohjana seuraavalle. Teosta valmistettaessa ajatus seuraavasta teoksesta saattaa olla jo mielessä. Uusi teos syntyy vanhan teoksen luomalle pohjalle. Joskus ajatus teokseksi saattaa jäädä ajatuksen tasolla odottamaan omaa vuoroaan ja se jalostuu teokseksi paljon myöhemmin, ehkä pitkänkin ajan kuluttua. Monet seikat, kuten taloudelliset, henkilökohtaiset ja yhteiskunnalliset tekijät, vaikuttavat prosessin kulkuun.

Työprosessista keskusteltaessa kysyttiin myös tekijöitä, jotka käynnistävät prosessin. Luonto on ylivoimaisesti useimmiten tekijä, jonka haastatellut taiteilijat mainitsevat innoituksen aiheekseen. Luonnon muodot ja materiaalit vaikuttavat taiteilijoiden teoksissa. Teosten valmistuksessa käytettävällä materiaalilla on oma roolinsa. Materiaali on kuitenkin väline teoksen toteuttamiseen, ei itsetarkoitus. Useimmat taiteilijat mainitsivat harrastavansa jotakin kulttuurinmuotoa, kuten oopperaa tai kirjallisuutta, mutta nämä toimivat enemmänkin rentoutusmuotoina, kuin taiteellisen inspiraation lähteinä. Taiteilijat pyrkivät myös seuraamaan, mitä taidekentällä tapahtuu. Jokainen haastatelluista taiteilijoista mainitsi seuraavansa kollegoiden työskentelyä sekä taidemaailman ilmiöitä.

Paperimateriaalin käyttöä taiteessa tarkasteltiin jakamalla materiaalin käyttö kahteen ryhmään. Tarkasteltiin erikseen tapaa, jossa paperimassaan käytetään paperitaiteessa ja tapaa jossa käytetään valmiita teollisesti tuotettuja paperimateriaaleja. Jako on yksinkertaistava, koska monesti materiaaleja sekoitellaan, ja työskentelytavat muuttuvat tilanteiden mukaan. Molempiin ryhmiin kuuluvat taiteilijat kuitenkin luonnehtivat paperimateriaalia samoilla termeillä. Materiaali tulee luonnosta ja on sinne palautettavissa. Sitä on helppo muokata ja se on helposti saatavilla. Paperi tuottaa erilaisia muotoja, joko valmiissa muodossa tai massasta muokkaamalla. Paperi on kevyttä, ja lopputuloksessa usein keveys saa näkyä. Sisältöön ja myös teosten muotoon vaikuttavaksi tekijäksi mainittiin myös tila, johon teos tehdään tai jossa teos esitetään. Tilan merkitys paperitaiteessa on kiistaton, koska teokset usein tehdään määrättyyn tilaan sopiviksi. Tila myös tarjoaa teokselle puitteet, joissa se otetaan vastaan. Tila asettaa vaatimuksia teoksen koon, muodon ja materiaalin suhteen, ja se voi olla itsessään sisältöön vaikuttava tekijä. Teoksen on myös ajatuksellisesti sovittava tilaan, johon se rakennetaan, esimerkiksi puistoon sijoitettavasta teoksesta halutaan erilainen kuin oppilaitokseen sijoitettavasta. Tila myös konkreettisesti antaa rajat teokselle. Joskus on mahdollista vain sovittaa, muokata teos tilaan sopivaksi.

Taiteilijoiden antamien lausuntojen valossa voidaan päätellä, että määritelmänä paperitaide tulevaisuudessa katoaa. Määrittely materiaalin, paperin, perusteella sisältää niin voimakkaan negatiivisen painotuksen, että määritelmää ei haluta enää käyttää. Paperitaide muuttuu osaksi nykytaidetta ilman tarkentavia määritelmiä. Siteet taidekäsitteeseen eivät kuitenkaan katkea, vain määrittely materiaalin perusteella loppuu. Tähän viittaa se, että taidemuotona paperitaide tai oikeammin erilaiset tavat käyttää paperia taiteessa ovat lunastaneet oman paikkansa. Paperitaiteella on tunnettavuutta, ja se ei aiheuta hämmästyttä suuren yleisön keskuudessa. Taidekentällä trendit nousevat ja laskevat. Tällä hetkellä paperitaide elää jonkinlaisessa laskusuhdanteessa, ja on murrosvaiheessa. Tulevaisuudessa paperimateriaalin käyttö taiteessa todennäköisesti jatkuu. Materiaalin tarjoamat mahdollisuudet taiteessa ovat monella tapaa ylivertaiset muihin materiaaleihin verrattuna. Keveys, muokattavuus, mahdollisuudet tuottaa erilaisia muotoja, ja materiaalin elävyys, esimerkkeinä mainituista ominaisuuksista. Haastatelluista taiteilijoista jokainen suhtautui käyttämäänsä materiaaliin suurella arvostuksella. Paperi materiaali säilyttäneen asemansa, mutta tarkemman määrittelyn tarvetta ei ehkä enää ole.

Suoraa määritelmää siihen, mitä paperitaide on, ei tämän tutkimuksen avulla saatu. Osoittautui, että kysymys ei ole oleellinen. Tutkimushaastattelujen aikana kuitenkin pohdittiin aihetta monelta kannalta. Haastattelujen avulla hankittu aineisto osoittautui ehdottomasti tärkeimmäksi ja kiinnostavimmaksi tiedonlähteeksi. Haastattelut avasivat paperitaiteeseen näkökulmia, joita ei voinut etukäteen huomioida. Tällainen on esimerkiksi materiaalin elollisuutta käsittelevä osio. Osa taiteilijoista suhtautui materiaaliin elollisena, osa taas piti materiaalina pelkästään välineenä työn toteuttamisessa. Haastatteluaineistoa kertyi kaiken kaikkiaan runsaasti, eikä materiaalia kokonaisuudessaan ollut mahdollista hyödyntää. Viimeisiä haastatteluja kohden haastattelujen laatu parani, koska haastatteluteknikka tuli sujuvammaksi. Lopputuloksen kannalta olisi ollut parempi rakentaa lyhyempi ja täsmällisempi kysymyspaketti. Kirjallisista lähteistä antoisimpia olivat aikakauslehtiartikkelit sekä näyttelyluetteloiden yhteydessä julkaistut artikkelit ja kuvamateriaali.

UPM-Kymmenen tukema Paperitaidegalleria Kuusankoskella lopetti syksyllä 2009. Tutkimushaastatteluissa paljastui, että monet taiteilijoista pitivät galleriaa tärkeänä paperitaiteen esille tuojana ja taustatukena taidemuodolle. Gallerialle kaivattaisiin jatkajaa. Paperitaide -käsite koettiin tutkimushaastatteluissa vanhanaikaiseksi, joten vain paperitaiteeseen keskittyvä galleria ei ehkä olisi riittävän vetovoimainen. Lisäksi metsäteollisuuden asema Suomessa on viimevuosina muuttunut, joten gallerian ylläpidolle kaivattaisiin laajempaa yrityspohjaa. Uusi galleria voisi keskittyä esimerkiksi kierrätystaiteeseen, joka monien haastateltujen taholta koettiin ajankohtaiseksi aiheeksi. Tässä yhteydessä paperitaidekin pääsisi esille. Liikeidean kehittäminen tämän tyyppiselle toiminnalle voisi olla seuraava kiinnostava tutkimusaihe paperitaiteen piirissä.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Painamattomat lähteet:

Taideteollinen korkeakoulu (TaiK).

Muotoilun osasto, Tila- ja kalustesuunnittelu.

Ahn, Hye-Jin 2010. Piora. Opinnäyte.

Pejovic, Vesna 2004. Fold to form. Opinnäyte.

Taidekasvatuksen osasto, Kuvataideopetus.

Katainen, Arja 2005. Jonkun ihmisen elämästä: kuvallisia ja kirjallisia pohdintoja ihmisenä olosta. Opinnäyte.

Taidekasvatuksen osasto. Kuvaamataidon opetuksen laitos.

Suomalainen, Mervi 1994. Paperimaakari: tutkimusmatka paperitaiteeseen. Opinnäyte.

Tekstiilitaiteen laitos.

Sääski, Leenakaisu 1986. Paperi taiteessa, paperi taiteena. Opinnäyte.

Teollisen muotoilun osasto.

Tammi, Minna 2000. Paperipitsiä ja painomustetta. Opinnäyte.

Suullisia tietoja antaneet:

Harmaala, Aulis, kuvataiteilija, Helsinki

Hattunen, Leenakaisu, kuvataiteilija, Helsinki

Huovila, Erja FM, paperintekijä, Fiskars

Isojärvi, Eija, kuvataiteilija, Orivesi

Kaikkonen, Kaarina, kuvataiteilija, Helsinki

Könönen, Sirkka, kuvataiteilija, Helsinki

Rentola, Kai, kuvataiteilija, Helsinki

Syvänoja, Janna, kuvataiteilija, Helsinki

Troberg, Annaliisa, kuvataiteilija, Espoo

Winqvist, Merja, kuvataiteilija, Helsinki

Internet:

Arte Povera, Artcyclopedia. <<http://www.artcyclopedia.com/history/arte-povera.html> > (19.4.2011).

Caring for your Treasure. AIC. <<http://www.conservation-us.org/index.cfm?fuseaction=Page.ViewPage&PageID=626>> (25.5.2012).

Dieu Donnen kotisivu. <<http://www.dieudonne.org/main.cfm?chID=12&inc=aboutus>> (1.12.2009).

Emil Cedercreuz, wikipedia. < http://fi.wikipedia.org/wiki/Emil_Cedercreutz > (13.9.2013)

Finnfoto ry:n kotisivu. <<http://finnfoto.fi>> (23.5.2013)

Fluxus, wikipedia. <<http://fi.wikipedia.org/wiki/Fluxus>> (20.6.2013).

Georges Braque. Artchive. <http://www.artchive.com/ftp_site.htm > (7.5.2012).

Hattunen, Leenakaisu: Digital home. <www.hattunen.net > (12.6.2013)

Helsinki School – Avaintietoa, Aalto yliopisto:
<http://www.taik.fi/avaintietoa/helsinki_school.html> (23.5.2013)

IAPMA:n kotisivu. <<http://www.iapma.info/>> (5.5.2012).

Jääntti, Raisa: Eläviä soluja, Eija Isojärvi Galleria Beckerissä 1.4.2009 saakka. Jyväskylä: Keskisuomalainen <<http://www.ksml.fi/uutiset/kulttuuri/nayttelyt/el%C3%A4vi%C3%A4-soluja/386978> > (23.9.2009).

Kansallisarkiston aineistot ja niiden käyttö.
<<http://www.arkisto.fi/arkistolaitos/kansallisarkisto/aineistot-ja-kokoelmat/> > (3.9.2013)

Kuvataiteilija Annaliisa Trobergin kotisivu. <www.annaliisatroberg.com> (19.8.2009)

Kuvataiteilija Aulis Harmaalan matrikkelitiedot. Suomen Kuvataiteilijat – verkkomatrikkeli. Helsinki: Suomen Taiteilijaseura
<<http://www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilijat/2973>> (13.4.2011).

Kuvataiteilija Eija Isojärven matrikkelitiedot. Suomen Kuvataiteilijat – verkkomatrikkeli. Helsinki: Suomen Taiteilijaseura <<http://www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilijat/1801>> (23.9.2009).

Kuvataiteilija Kai Rentolan matrikkelitiedot. Suomen Kuvataiteilijat – verkkomatrikkeli. Helsinki: Suomen Taiteilijaseura <<http://www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilijat/2901>> (17.3.2010).

Kuvataiteilija Janna Syvänojan esittely korutaideyhdistyksen verkkosivuilla.
<<http://www.korutaideyhdistys.fi>> (10.11.2009)

Kuvataiteilija Merja Winqvistin esittely. Suomen kuvanveistäjäliiton – verkkoesittely. Helsinki: Suomen kuvanveistäjäliitto
<<http://www.sculptors.fi/kuvanveistajat/winqvist/index.html>> (13.4.2011).

Pablo Picasso. Artchive. <<http://www.artchive.com/artchive/p/picasso/chaircan.jpg>> (7.5.2012).

Paperi, wikipedia. <<http://fi.wikipedia.org/wiki/Paperi>> (14.2.2012).

Paperin ominaisuudet, EVTEK materiaalitekniikka:
<<http://nww.evtek.fi/n/penttiv/mater/papomin.pdf>> (5.5.2012).

Parrila, Sanna: 2002. Aineiston analyysi deduktiivisena ja induktiivisena sisällön analyysinä, Oulun yliopisto <<http://www.herkules oulu.fi>> (20.2.2013).

Pelkonen. Leena, 2009. Janna Syvänoja. <<http://www.helsinkisaintsulpice.fi>> (10.11.2009)

Routio, Pentti. Tuotetiede; Virtuaaliyliopisto:
<<http://www.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede>> (20.2.2013).

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna, 2006. KvaliMMOTV-
Menetelmäopetuksen tietovaranto: <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>> (20.2.2013).

Studio Amateras kotisivu: <<http://www.amateras.eu/studio.html>> (18.5.2011).

Syvänoja, Janna CKA –Artist’s Bio Page
<http://www.charonkransenarts.com/artists/Syvanoja_6_2005/artist_syvanoja.html> (10.11.2009)

Kirjallinen aineisto:

Alasuutari, Pertti, 1994. *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.

Bell, Susanna, 1997. Kulttuurimaan kuva ja rajoitukset. *Taide* 1/1997, 36-37.

Bristow, Anthony & Kolseth, Petter, 1986. *Paper, Structure and Properties*. New York: Marcel Dekker, Inc.

Cea, Manuel Vélez & Waenerberg, Annika, 2009. *Bartolomé Roca Etelän Katseita / Miradas del Sur*. Espanja: Quaderna.

Eimert, Dorothea, 1991. *Paperitaide ei tunne rajoja*. Paperitaide Saksassa. Kuusankoski: Suomen paperitaidegalleria.

- Fleming, John & Honour Hugh, 2001. *Maailman taiteen historia*. London: Calmann & King Ltd.
- Friedman, Ken, 1998. *The Fluxus Reader*. Chichester: Academy Editions.
- Haavikko, Ritva & Sala, Kaarina, 1987. *Kirjailijahaastattelut*. Helsinki: SKS.
- Hakanen, Hannele & Häkli, Esko & Manninen, Raija & Niinikoski, Eero, 2010. *Pelkkää paperia*. Jyväskylä: Suomen käsityön museon julkaisuja 26.
- Hannula, Erja & Hinkka, Jorma, 2012. *Valokuva Taiteeksi*. Helsinki: Musta Taide ja Suomen valokuvataiteen museon säätiö.
- Hattunen, Leenakaisu, 1992. *Käsinvalmistettu paperi*. Helsinki: TaiK.
- Heikkilä-Palo, Liisa & Kallioinen Raija & Kärkkäinen Tapani, 2005. *Äidin tanssikengät – Kaarina Kaikkosen taide*. Hämeenlinna: Maahenki Oy.
- Helin, Monica, 1997. Mistä puhumme kun puhumme paperitaiteesta? *Taide* 3/1997, 17.
- Helin, Monica, 1997. Ihon kaltainen. *Taide* 3/1997, 18-19.
- Helin, Monica, 1997. Miehen mittaisia arkkiveistoksia. *Taide* 3/1997, 20-21.
- Helin, Monica, 1997. Pintaa syvemmälle. *Taide* 3/1997, 22-24.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena, 2008. *Tutkimushaastattelu*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes Pirkko & Sajavaara, Paula, 2009. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hunter, Dard, 1974. *Papermaking, The history and Technique of an ancient craft*. New York: Dover Publications, Inc.
- Isojärvi, Eija, 1993. *Eija Isojärvi*. Kuusankoski: Suomen Paperitaidegalleria 27.5-22.8.1993.
- Isojärvi, Eija & Kuusinen, Kimmo & Putkonen, Väiski & Sainio, Anneli & Tamminen, Olli & Tiittanen, Kirsi & Vesara, Timo, 1997. *Paperinäyttely Kuitu. Paperitaiteen 2. biennaali 18.5.-28.9.1997*. Fiskarsin osuuskunta.

- Jyrinki, Erkki, 1976. *Kysely ja haastattelu tutkimuksessa*. Hämeelinna: Gaudeamus.
- Kaikkonen, Kaarina, 1995. *Teoksia tilassa 1985-1995*. Helsinki: yliopistopaino.
- Kiviranta, Laura, 1999. Kuidut vievät mennessään. *Kouvolan Sanomat* 3.6.1999.
- Kolehmainen, Aila, 2000. Paperiin kudotut mielikuvat. *Muoto* 3/2000, 50-52.
- Korpela, Kristiina, 1995. Etelästä pohjoiseen: paperia silkkitoukasta ja hevosenlannasta. *Muoto* 2/1995, 39.
- Korpela, Kristiina, 1993. Paperilla paperista. Arvosteltu teos: Paperilla paperista –näyttely Etelä- Karjalan taidemuseossa Lappeenrannassa 5.3.-12.4.1993. *Taito* 4/1993, 8-9.
- Kouvolan Sanomat* 1993. Leenakaisu Hattusen näyttely on joka päivä erilainen. 17.9.1993.
- Kurko, Leena, 2003. *Merja Winqvist*. Helsinki.
- Kuula, Arja, 2011. *Tutkimusetiikka*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Käyhty, Aila, 1994. Paperi rutistuu veistoksiksi Kuusankosken galleriassa. *Helsingin Sanomat* (HS) 21.1.1994.
- Lintinen, Jaakko, 1980. Paperitaiteen pehmeä nousu. *Taide* 1/1980, 34-37.
- Lundelin, Kaisu, 1997. *Keskustelua. Kaisu Lundelin 11.4.-22.6.1997*. Porvoo.
- Moilanen, Tuula, 1995. *Käsintehty paperi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Taide.
- Moilanen, Tuula, 2002. *Kirjansidonnain opas*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Taide.
- Niinikoski, Eero, 2000. *Mitä paperitaide on?* Uutiskymi 8/2000.
- Nyrhinen, Tiina, 1990. Perunasäkkien mykkä huuto Paperitaidegalleriassa. *Helsingin Sanomat* (HS) 8.12.1990.
- Parpala, Kalle, 1974. *Paperin valmistus*. Porvoo: WSOY.
- Pietilä, Veikko, 1976. *Sisällön erittely*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pihlaja, Jaakko, 1996. Paperitaidetta paviljongissa. *Helsingin Sanomat* (HS) 21.2.1996.
- Pihlaja, Jaakko, 2000, Vuosikymmen paperitaidetta. *Helsingin Sanomat* (HS) 14.7.2000.
- Putkonen, Väiski, 1995. *Paperia!* Tampere: Otatieto Oy.

Rentola, Kai, 1994. *Amorfos. Kai Rentolan paperimuotoja Taideteollisuusmuseon kryptassa 28.1.-20.2.1994*. Salpausselän kirjapaino Oy.

Rossi, Satumiia, 2006. Moni Kakku päältä kaunis. *Kouvolan Sanomat* 2.6.2006.

Ruokolainen, Ina, 1999. Paperia voi veistää, maalata ja muotoilla. *Muoto* 2/1999, 26-29.

Simonen, Katri, 2009. Kestämme vaikeudet paremmin maaseudulla. *Toimi* 2/2009, 19.

Suomi, Lasse, 1994. Penkillinen paperi-ihmisiä. *Etelä-Suomen Sanomat (ESS)* 9.10.1994.

Vaittinen, Helena, 2006. Pellavaista paperia. *Kouvolan Sanomat* 3.9.2006.

Yli-Lassila, Jukka, 1998. Paperissa on jotain mätää: Paperimaailmat – kuusi näkökulmaa paperiin. *Taide* 3/1998, 64.

LIITTEET

LIITE 1. TUTKIMUSHAASTATTELU, KYSYMYKSET

TAITEILJAAN JA TAUSTAAN LIITTYVÄT TIEDOT

1. Mistä olet kotoisin?
2. Minkälaisia opintoja olet suorittanut ennen taideopintoja?
3. Aloititko taiteen tekemisen harrastuspohjalta? Mikä toimi innostajana?
4. Miksi hakeuduit taiteen pariin?
5. Onko jokin henkilö tai tapahtuma toiminut tärkeänä innoittajana urallesi?
6. Minkälaisia taideopintoja olet suorittanut?
7. Missä olet esittänyt teoksiasi?
8. Oletko saanut apurahoja tai stipendejä? Onko jokin tietty taho tukenut erityisesti?
9. Onko teoksiasi hankittu julkisiin tai yksityisiin kokoelmiin?
10. Mikä on mielipiteesi paperitaiteen saamasta huomiosta tai kritiikistä mediassa?
11. Minkälainen ja missä julkaistu kritiikki on tärkeintä? Mikä on kritiikin tärkein tehtävä?
12. Minkälaiseksi koet oman yhteiskunnallisen asemasi taiteilijana?
13. Minkälaiseksi koet asemasi taiteenkentällä paperitaiteilijana?
14. Mikä on suhteesi muuhun nykytaiteeseen ja taiteen aloihin?
15. Mikä muu taiteenlaji on vaikuttanut eniten tuotantoosi?
16. Kuulutko joihinkin taiteilijajärjestöihin? Miksi?
17. Onko sinulla kansainvälisiä suhteita taidekentällä? Onko siitä hyötyä?
18. Oletko opettanut paperitaiteen tekemistä?

INTENTIOT JA PAPERITAIDE

1. Miten taideteos alkaa syntyä mielessäsi?
2. Kenelle taiteesi on suunnattu?
3. Minkälainen osuus inspiraatiolla on työssäsi?
4. Miten työstät materiaalia?
5. Toimiiko itse materiaali innoittajana työssä?
6. Miten valmistelet työn aloittamista? Käytätkö joitain tiettyjä lähteitä?
7. Haetko innoitusta esim. matkustamalla?
8. Mitkä seikat määrittävät syntyvaiheessa olevan teoksen materiaalin ja muodon?
9. Minkälaista tekniikkaa yleensä käytät?
10. Onko tavassasi työstää materiaalia tapahtunut paljon muutoksia uran aikana?
11. Noudatatko valmista ideaa työstäessäsi teosta, vai muuttuuko ajatus matkan varrella?
12. Pyydätkö kritiikkiä joltain taholta työskennellessäsi?
13. Onko sinulla taiteellisia esikuvia?
14. Millaisia muutoksia taiteilijaidentiteetissäsi on tapahtunut urasi aikana?
15. Miten löysit oman tavan tehdä taidetta?
16. Mitkä seikat määrittävät lopullisesti syntymässä olevan taideteoksen muodon ja teeman?
17. Miten nämä tekijät tavoitetaan?
18. Onko suuntauksia tai ilmiöitä, jotka ovat voimakkaimmin vaikuttaneet tuotannossasi?
19. Minkälaiset seikat teoksissasi ja niiden valmistumisvaiheissa tekevät sinut tyytyväiseksi?
20. Minkälainen on suhteesi luontoon?
21. Onko teoksissasi fantasiamaailmoja? Mistä saat niihin aineksia?
22. Onko teoksissasi omakuvia?
23. Mitkä seikat teoksissa ilmentävät sinua itseäsi?
24. Mikä tehtävä taiteella on yhteiskunnassa?
25. Mikä on käyttämiesi teemojen ja materiaalin suhde tuotannossanne?
26. Oletko perehtynyt paperitaiteen historiaan? Vaikuttaako se tuotantoosi?

27. Asettaako paperi materiaalina teknisiä tai muita rajoituksia?
28. Käytätkö kierrätysmateriaalia? Miksi?
29. Mikä on valon merkitys teoksissasi?
30. Asetatko jotain tiettyjä vaatimuksia tilalle, jossa esität teoksiasi?
31. Oletko miettinyt teoksiesi säilyvyyttä? Onko sillä merkitystä?
32. Monet paperitaiteilijat ovat naisia, miksi?
33. Onko teidän mielestänne paperitaiteessa käsityöläisyyteen viittaavia piirteitä, vrt. kultaseppä, kuvanveistäjä? Keskittykö paperitaide liiaksi itse materiaaliin?
34. Miten määrittelisit, mikä on paperitaidetta?
35. Onko paperitaiteessa havaittavissa joitain trendejä?
36. Onko suomalaisessa paperitaiteessa erityispiirteitä?
37. Millaisena näet paperitaiteen tulevaisuuden?